

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Оцінка і шляхи підвищення фінансової стійкості суб'єктів
господарування»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Калініченко Я. В.
Керівник: Тютюнник Ю. М.
Рецензент: Єрмолаєва М. В.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.	7
1.1. Сутність фінансової стійкості, її значення в аналізі фінансового стану підприємств.	7
1.2. Напрями та система показників оцінки фінансової стійкості.	13
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРІВ ЇЇ ФОРМУВАННЯ.	21
2.1. Аналіз фінансової стійкості підприємства за системою відносних показників, визначення типу фінансової стійкості.	21
2.2. Розрахунок і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.	37
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.	45
3.1. Моделювання стратегії управління фінансовою стійкістю.	45
3.2. Удосконалення структури активів і пасивів для підвищення фінансової стійкості підприємства.	50
ВИСНОВКИ.	58

ВСТУП

Актуальність теми. Аналітична оцінка та обґрунтування напрямів забезпечення фінансової стійкості підприємства відносяться до важливих фінансово-економічних проблем, вирішення яких дозволить внутрішнім і зовнішнім дослідникам визначати фінансові можливості суб'єкта господарювання на короткострокову та довгострокову перспективи. У зв'язку з цим потребує вдосконалення методика оцінки фінансової стійкості підприємства та факторів її формування з подальшим моделюванням стратегії управління фінансовою стійкістю.

Існують різні варіанти побудови системи абсолютних і відносних показників оцінки фінансової стійкості підприємства, механізмів їх факторного аналізу з урахуванням масштабу бізнесу (великий, середній, малий) та інформаційного забезпечення розрахунку. Вагомий внесок у методологію аналізу фінансової стійкості суб'єктів господарювання зробили В. В. Ковальов, Л. А. Лахтіонова, О. В. Павловська, В. О. Подольська, Г. В. Савицька, Ю. С. Цал-Цалко, М. Г. Чумаченко, Н. П. Шморгун та інші вчені-економісти. Разом із тим сучасна нормативно-методична база з даної проблематики потребує уточнення, зокрема, створення чітких, зрозумілих методик аналітичних оцінок, практична реалізація яких забезпечить оперативність у прийнятті управлінських рішень.

Отже, актуальність вказаних проблем, їх практичне значення та недостатнє теоретичне і методичне опрацювання зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету, завдання та структурну побудову.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою: «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у проведенні аналітичної оцінки та обґрунтуванні шляхів підвищення фінансової стійкості

суб'єкта господарювання. Для досягнення мети в роботі поставлено такі завдання:

- розкрити сутність фінансової стійкості та її значення в аналізі фінансового стану підприємств;
- узагальнити напрями аналізу та систему показників оцінки фінансової стійкості підприємства;
- провести фінансово-економічну характеристику підприємства;
- проаналізувати фінансову стійкість підприємства за системою відносних показників та фактори їх зміни, визначити тип фінансової стійкості;
- провести розрахунок впливу факторів на зміну порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості;
- обґрунтувати стратегію управління фінансовою стійкістю підприємства.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є теоретико-методичні основи та практичні аспекти оцінки фінансової стійкості підприємства. Предметом дослідження є напрями аналізу, система показників оцінювання та шляхи підвищення фінансової стійкості Комунального підприємства «ХХХ».

Методи дослідження. Основою дослідження є положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем оцінки та шляхів підвищення фінансової стійкості підприємств.

Для реалізації поставлених завдань дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний – для формулювання мети та визначення завдань дослідження; теоретичного узагальнення – для визначення сутності фінансової стійкості та її значення в аналізі фінансового стану підприємств; аналізу і синтезу, індукції та дедукції – для узагальнення напрямів та системи показників оцінки фінансової стійкості, формулювання висновків за результатами досліджень; табличний і графічний – для наочного відображення результатів досліджень; детермінованого факторного аналізу (ланцюгових підстановок) – для визначення кількісного впливу факторів на зміну коефіцієнтів фінансової стійкості, показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості;

розрахунково-конструктивний – для моделювання стратегії управління фінансовою стійкістю, зокрема вдосконалення структури активів і пасивів.

Інформаційна база. Інформаційною базою виконання роботи слугували Статут підприємства та форми фінансової звітності (№ 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)») Комунального підприємства «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна одержаних автором результатів полягає у наступному:

- уточнено визначення змісту категорії «фінансова стійкість» та її місця серед напрямів дослідження фінансового стану суб'єктів господарювання;
- запропоновано алгоритм проведення аналізу фінансової стійкості підприємства;
- вдосконалено методику оцінки фінансової стійкості за системою відносних показників (запропоновано механізм детермінованого факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії та коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами);
- сформульовані обмеження щодо розрахунку показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості;
- обґрунтовано напрями забезпечення фінансової стійкості підприємства шляхом проведення SWOT-аналізу, вдосконалення управління активами і пасивами за результатами перевірки дотримання умов золотого правила фінансування, золотого правила балансу та правила вертикальної структури капіталу.

Висновки і пропозиції за результатами дослідження можуть слугувати основою при розробленні системи заходів з удосконалення фінансово-аналітичної роботи щодо оцінки та визначення напрямів забезпечення фінансової стійкості підприємств.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на одній міжнародній та трьох всеукраїнських конференціях: IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (м. Полтава, 10 листопада 2022 р.), V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти» (м. Львів, 22-23 березня 2023 р.), VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (м. Дніпро, 13-14 квітня 2023 р.), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 30-31 березня 2023 р.).

Також підготовлена наукова робота на тему «Методичні особливості та практичні аспекти аналізу фінансової стійкості малого підприємства», яка посіла перше місце на I етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Фінанси і кредит».

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 5 наукових праць загальним обсягом 0,85 друк. арк., у тому числі в зарубіжному виданні – 1 стаття обсягом 0,25 друк. арк., у матеріалах конференцій – 4 тези доповідей обсягом 0,60 друк. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків. списку використаних джерел, що нараховує 61 найменування, містить 18 таблиць, 9 рисунків, 9 додатків. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 64 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Сутність фінансової стійкості, її значення в аналізі фінансового стану підприємств

Фінансовий стан як комплексна характеристика виробничо-фінансової діяльності підприємства передбачає ряд взаємопов'язаних напрямів його дослідження, зокрема аналіз:

- майнового стану за допомогою прийомів горизонтального і вертикального аналізу активів (майна) і пасивів (джерел формування капіталу);
- фінансової стійкості;
- ліквідності та платоспроможності;
- грошових потоків за видами діяльності;
- фінансових результатів і рентабельності;
- кредитоспроможності;
- ділової активності;
- інвестиційної привабливості;
- ймовірності банкрутства та інших напрямів.

Наведене розташування фінансової стійкості у переліку напрямів дослідження фінансового стану підприємства має логічне пояснення. З одного боку, висновки щодо майнового стану значною мірою впливають на результати оцінювання фінансової стійкості, а з іншого – фінансова стійкість є одним із визначальних чинників впливу на платоспроможність, кредитоспроможність, інвестиційну привабливість та інші характеристики фінансового стану суб'єктів господарювання.

Фінансова стійкість підприємства – це комплексна, багатofакторна категорія, що відображає відтворювальний процес і перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів. Дана категорія характеризує

економічні відносини, через які відбувається соціально-економічний розвиток підприємства. Комплексність категорії фінансової стійкості полягає у відображенні в ній рівня фінансового стану та фінансових результатів діяльності підприємства, його здатності виконувати свої зобов'язання та забезпечувати подальший ефективний розвиток при збереженні кредитоспроможності та відносній незалежності від змін внутрішніх і зовнішніх чинників.

У закордонних і вітчизняних літературних джерелах поняття «фінансова стійкість» розглядається за напрямками:

- як стан підприємства, що характеризується мінімальним рівнем фінансового ризику, який пов'язаний із загальним капіталом та його структурою;
- як перевищення доходів над витратами, що сприяє стабільності та наявності джерел фінансування для розвитку підприємства;
- як здатність підприємства вчасно і в повному обсязі виконувати фінансові зобов'язання.

Як зазначають Є.Ю. Ткаченко, В.В. Фатюха та О.В. Яришко, «оцінка фінансової стійкості є складовою аналізу фінансового стану, яка характеризує особливості формування капіталу підприємства, його структуру та динаміку. Достатній рівень фінансової стійкості є своєрідним індикатором формування іміджу підприємства, а як наслідок, залучення інвестицій, отримання банківських кредитів, співпраці з надійними контрагентами» [43, с. 130].

В економічній літературі відсутній єдиний підхід до трактування змісту категорії «фінансова стійкість підприємства», про що свідчать визначення відомих економістів-аналітиків, наведені в додатку А.1.

Отже, аналіз бачення різних авторів показав, що визначення змісту категорії «фінансова стійкість підприємства» не суперечать один одному, а навпаки доповнюють один одного. При цьому можна виокремити основні риси фінансової стійкості – це такий стан підприємства, фінансові ресурси якого [43, с. 130]:

- по-перше, можуть забезпечити подальший його розвиток за рахунок збільшення отриманого прибутку. Чистий прибуток, який після його розподілу залишається у розпорядженні суб'єкта господарювання, забезпечує зростання власного та сукупного капіталу й обумовлює можливість розширення діяльності підприємства;

- по-друге, забезпечують позитивний імідж та достатній рівень кредитоспроможності та інвестиційної привабливості;

- по-третє, можуть забезпечити існування підприємства в умовах впливу факторів зовнішнього середовища та змін факторів внутрішнього середовища.

Загальний зміст фінансової стійкості узагальнено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Характеристика поняття «фінансова стійкість підприємства»

О.А. Ліснічук і Т.А. Нестерчук виділяють такі характеристики фінансової стійкості підприємства [25, с. 456]:

- фінансова безпека підприємства, а також його фінансова незалежність від інветорів та кредиторів;

- здатність фінансової системи підпримувати рух грошових коштів, незважаючи на зовнішні та внутрішні фактори, які на це впливають;

- формується у процесі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства;

- здатність підприємства здійснювати господарську діяльність в умовах підприємницького ризику і мінливого бізнес-середовища;
- у довгостроковому плані характеризується співвідношенням власного і позикового капіталу підприємства.

На нашу думку, категорію «фінансова стійкість підприємства» потрібно розглядати як довгострокову характеристику фінансового стану. Це пов'язано з тим, що, якщо за результатами оцінювання фінансової стійкості буде сформульовано висновок про достатній рівень такої стійкості, то з високою ймовірністю це стосуватиметься достатньо тривалого періоду часу. З іншого боку, якщо підприємство є фінансово нестійким, то для кардинально протилежної зміни ситуації вочевидь короткий період часу буде недостатнім. Це можна пояснити тим, головним чинником результатів оцінювання фінансової стійкості підприємства є структура активів і пасивів балансу, а вона впродовж тривалого періоду зазвичай залишається сталою.

Розглянувши бачення різних авторів, пропонуємо таке визначення: фінансова стійкість – це характеристика довгострокового оцінювання фінансового стану підприємства, що визначається насамперед співвідношенням власних і позикових джерел фінансових ресурсів, відображає здатність підприємства ефективно функціонувати та динамічно розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів, підтримувати достатній рівень платоспроможності та інвестиційної привабливості в умовах динамічного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Оцінювання фінансової стійкості має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства та визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності цілям, визначеним у статутних документах.

Як зазначають М.В. Колісник і У.О. Балик, оцінювання фінансової стійкості дає змогу зробити висновок про незалежність виробничо-господарської діяльності від позикових джерел фінансування, ступінь залежності підприємства від короткострокових зобов'язань, а також кінцеву

інтенсивність використання власного та позикового капіталу [18, с. 66].

Основною метою аналізу фінансової стійкості є визначення спроможності підприємства протистояти дії внутрішніх і зовнішніх факторів. При цьому необхідно знайти відповіді на питання, щоб дійти до поставленої мети, а саме [47, с. 108]:

- як змінюється рівень цієї незалежності;
- настільки підприємство незалежне від зовнішніх джерел формування;
- чи відповідає стан джерел формування капіталу і майна завданням фінансово-господарської діяльності підприємства?

Діяльність підприємства та його фінансова стійкість визначаються комплексом подібних господарських процесів, які залежать від низки факторів, що класифікуються за різноманітними ознаками (додаток А.2).

Отже, фактори впливу на фінансову стійкість підприємства класифікують за різними ознаками:

- за інтенсивністю взаємодії: взаємопов'язані, не взаємопов'язані;
- за місцем виникнення: внутрішні, зовнішні;
- за важливістю результату: основні, другорядні;
- за характером впливу: екстенсивні, інтенсивні;
- за терміном використання: поточні, перспективні;
- за способом виявлення: явні, приховані;
- за часом дії: постійні, змінні;
- за ступенем поширення: загальні, специфічні;
- за можливістю виміру впливу: вимірювані, не вимірювані;
- за структурою: прості, складні;
- за колективом: суб'єктивні, об'єктивні;
- за властивостями явищ: кількісні, якісні;
- за рівнем ієрархії: першого порядку, другого порядку.

Серед наведених класифікаційних ознак і видів факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства, найважливішими, на нашу думку, є внутрішні та зовнішні за місцем виникнення.

При цьому внутрішні фактори доцільно поділити на операційні, інвестиційні та фінансові відповідно до класифікації видів діяльності [43, с. 132]:

- операційні: ефективність операційного менеджменту; ефективність маркетингової та збутової діяльності; динаміка та структура поточних витрат; стан та рівень використання основних засобів; політика формування запасів; стадії життєвого циклу продукції підприємства;
- інвестиційні: наявність інвестиційних ресурсів та інвестиційних проєктів; інвестиційна активність підприємства; ефективність інвестиційного менеджменту;
- фінансові: динаміка та структура активів; динаміка та структура пасивів; ефективність фінансової стратегії.

До основних зовнішніх факторів впливу на фінансову стійкість підприємства можна віднести:

- макроекономічні: обсяги валового внутрішнього продукту та національного доходу, їх динаміка; рівень інфляції; податкова система;
- мікроекономічні: рівень конкуренції на ринку, динаміка попиту на продукцію підприємства; розвиненість інфраструктури фінансового ринку; стан банківського кредитування; стан антимонопольного регулювання;
- політико-правові: стабільність діяльності уряду; зміни законодавства; державне регулювання економіки;
- демографічні: структура населення та трудових ресурсів; зайнятість та безробіття; динаміка реальних доходів населення; міграційні процеси;
- техніко-технологічні: технічні та технологічні досягнення останніх років; комп'ютеризація та цифровізація діяльності; нові види зв'язку тощо;
- інші: форс мажорні обставини, військові дії, стихійні лиха.

Зважаючи на різноманітність внутрішніх і зовнішніх факторів, ступінь і характер впливу яких на діяльність підприємства зазвичай важко спрогнозувати, важливим є проведення своєчасного моніторингу фінансового стану загалом та фінансової стійкості зокрема.

1.2. Напрями та система показників оцінки фінансової стійкості

У літературі існують різні погляди з приводу кількості та змісту напрямів проведення аналізу фінансової стійкості підприємства. При цьому відмінності у методичних підходах ускладнюють оцінювання фінансової стійкості, що призводить до труднощів у намаганні визначити об'єктивні фінансові позиції підприємства по відношенню до своїх конкурентів. На нашу думку, кожен суб'єкт господарювання повинен обирати ту послідовність, яка є найбільш прийнятною, зважаючи на його фінансову стратегію.

Існуючі методики аналізу фінансової стійкості підприємства передбачають проведення досліджень у декілька етапів, склад і кількість яких, а також порядок розрахунку відносних та абсолютних показників залежать від завдань аналізу і тлумачення поняття «фінансова стійкість». Для аналізу фінансової стійкості підприємства нами запропоновано алгоритм, представлений на рис. 1.2.

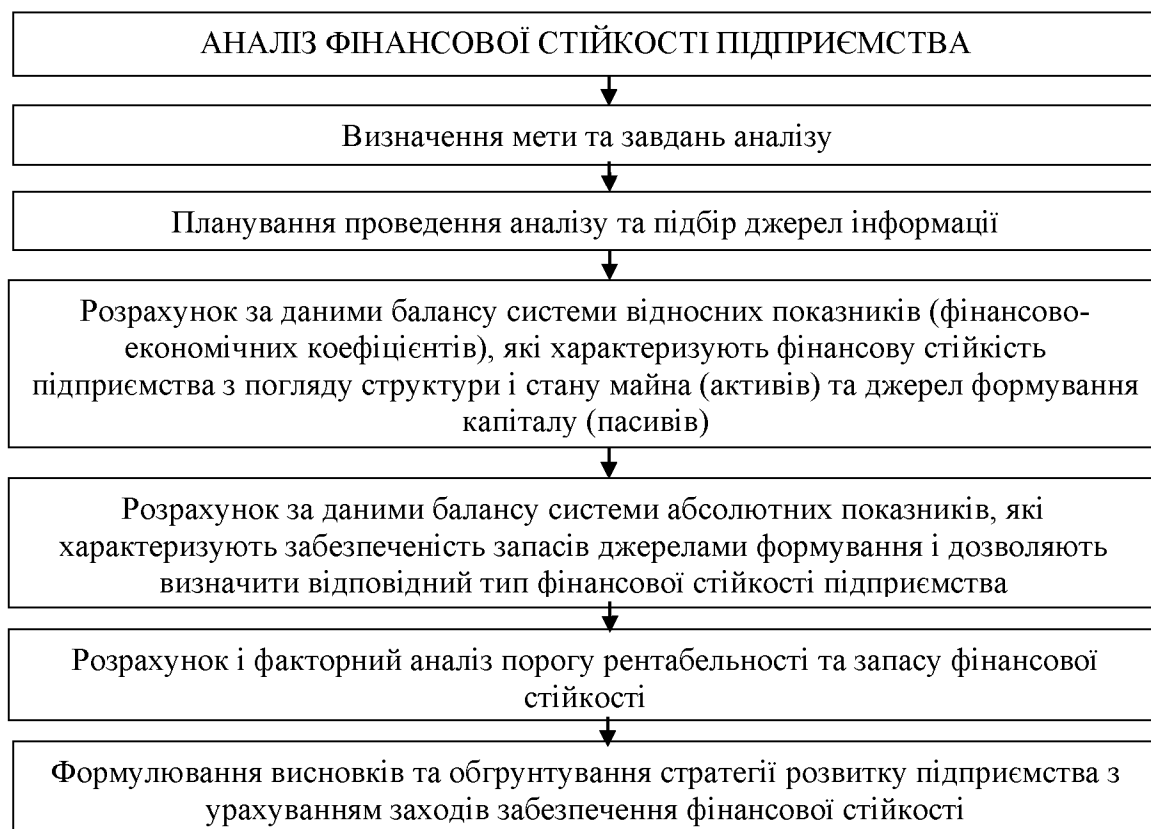

Рис. 1.2. Алгоритм проведення аналізу фінансової стійкості підприємства

Для дослідження рівня фінансової стійкості суб'єкта господарювання Є.Ю. Ткаченко, В.В. Фатюха та О.В. Яришко пропонують реалізацію таких підходів [43, с. 130]:

- агрегатний – аналіз абсолютних показників фінансової стійкості;
- коефіцієнтний – аналіз відносних показників фінансової стійкості та їх порівняння з нормативними значеннями;
- маржинальний – визначення показника маржинального доходу та розрахунок запасу фінансової стійкості;
- бальний – аналіз рівня фінансової стійкості на основі бальної оцінки;
- балансовий – аналіз фінансової стійкості на основі балансової моделі;
- інтегральний – оцінка рівня фінансової стійкості за допомогою інтегрального показника, який враховує абсолютні значення обраних показників;
- факторний – факторна оцінка зміни показників фінансової стійкості з використанням методів елімінування (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць та інших);
- матричний – прогнозна оцінка фінансової стійкості на основі складання матричного балансу з подальшим розрахунком структури й визначення якості активів та достатності джерел для їх фінансування.

У процесі аналізу підприємство може обирати різні підходи з наведеного переліку в залежності від мети і завдань дослідження, факторів інформаційного, методичного та програмного забезпечення.

Усі показники, що характеризують фінансову стійкість підприємства та визначаються за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», поділяються на відносні та абсолютні. На нашу думку, пріоритет повинні мати відносні показники, оскільки їхній рівень не залежить від впливу інфляційного фактора, а значення таких показників можна порівнювати як у часі (динаміці), так і в просторі (у різних суб'єктах господарювання одного виду економічної діяльності незалежно від розмірів).

Фінансово-економічні коефіцієнти для аналізу фінансової стійкості

підприємства розраховуються як співвідношення абсолютних величин активів і пасивів балансу. Ці коефіцієнти, визначені для конкретного підприємства, можна порівнювати:

- із нормативними значеннями для оцінювання рівня фінансової стійкості;
- зі значеннями показників попередніх періодів (років, кварталів) для встановлення тенденцій у характеристиках фінансової стійкості підприємства;
- зі значеннями показників інших суб'єктів господарювання, що дає змогу виявити переваги та недоліки підприємства на фоні конкурентів, визначити подальші фінансові перспективи.

Під час обґрунтування відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства пропонуємо враховувати принципи системності, взаємозв'язку, інформаційного забезпечення розрахунку, змістовної доцільності та раціональності. З урахуванням цих принципів у системі фінансово-економічних коефіцієнтів доцільно виокремити три групи показників [47, с. 110-111]:

1. Показники структури джерел формування капіталу – характеризують співвідношення між величинами розділів і статей пасиву балансу.
2. Показники стану оборотних активів – характеризують співвідношення між величинами розділів і статей активу і пасиву балансу.
3. Показники стану основного капіталу – характеризують співвідношення між величинами розділів і статей активу балансу.

Таку послідовність розташування груп коефіцієнтів можна пояснити тим, що з погляду оцінювання фінансової стійкості підприємства більш важлива інформація міститься у пасиві балансу, а саме про власний і позиковий капітал.

Економічний зміст, порядок розрахунку за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та нормативні значення (оптимальна динаміка) відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства наведено в додатку Б.

Нормативні значення та оптимальна динаміка коефіцієнтів відповідають вимогам Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак

неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [30].

Розглянуті фінансово-економічні коефіцієнти далеко не вичерпують усього можливого переліку відносних показників, які в різних літературних джерелах пропонується використовувати в аналізі фінансової стійкості підприємства. Остаточний перелік повинен визначатися конкретним суб'єктом господарювання з урахуванням комплексу чинників.

Водночас слід зазначити, що різна змістовна характеристика коефіцієнтів, відмінність у рівнях нормативних значень часто роблять неможливим чіткого оцінювання на основі їх розрахунку фінансової стійкості підприємства. Наприклад, якщо за одними відносними показниками підприємство вважатиметься фінансово стійким, то за іншими може бути протилежний висновок.

Певною мірою подолати ці протиріччя дозволяє методика визначення типу фінансової стійкості підприємства, що передбачає розрахунок системи абсолютних показників забезпеченості запасів джерелами їх формування та дозволяє визначити один із чотирьох типів фінансової стійкості: абсолютну фінансову стійкість, нормально стійкий, нестійкий або кризовий фінансовий стан. Ця методика передбачає проведення розрахунків та оцінювання їх результатів у декілька послідовних етапів (додаток В).

Отже, з метою характеристики фінансового стану підприємства використовують ознаки чотирьох типів фінансової стійкості [25, с. 458].

Перший тип – абсолютна фінансова стійкість, коли запаси повністю покриваються за рахунок власних оборотних коштів, тобто підприємство є незалежним від кредиторів. Такий тип фінансової стійкості трапляється достатньо рідко, а більшість аналітиків вважають, що його не можна розглядати як ідеальну ситуацію для підприємства, оскільки не використовуються можливості зовнішнього фінансування для підвищення ефективності насамперед основної операційної діяльності.

Другий тип – нормальна фінансова стійкість, за якого запаси

покриваються власними оборотними коштами і довгостроковими кредитами банків. Такий спосіб фінансування запасів вважається найбільш бажаним для підприємства з позиції фінансового менеджменту, оскільки свідчить про наявність підстав для довгострокового кредитування.

Третій тип – нестійкий (передкризовий) фінансовий стан, коли для покриття запасів використовуються власні оборотні кошти, довгострокові та короткострокові кредити банків, тобто усі можливі джерела відповідного фінансування. За такого типу фінансової стійкості можуть мати місце проблеми з платоспроможністю, але зберігається можливість відновлення фінансової рівноваги за рахунок поповнення власних оборотних коштів, скорочення боргів дебіторів, прискорення оборотності запасів.

Четвертий тип – кризовий фінансовий стан, за якого усіх можливих джерел (власних оборотних коштів, довгострокових і короткострокових кредитів) не вистачає для покриття запасів і підприємство перебуває на межі банкрутства.

Фінансово-економічні коефіцієнти та абсолютні показники типу фінансової стійкості визначаються за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і характеризують фінансову стабільність підприємства з погляду насамперед співвідношення між власними і позиковими джерелами фінансових ресурсів.

Поряд із цим, оцінювання фінансової стійкості передбачає аналіз факторів формування показників, які характеризують стабільність функціонування підприємства за критерієм забезпечення прибутковості діяльності. Серед цих показників чільне місце належить порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості, які розраховують для операційної діяльності за інформацією форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (табл. 1.1).

Показник порогу рентабельності визначається за формулою:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД}, \quad (1.1)$$

Таблиця 1.1

**Вихідна інформація для розрахунку порогу рентабельності та запасу
фінансової стійкості підприємства [1, с. 125]**

Показник	Умовне позначення	Порядок розрахунку за даними форми № 2 (рядки)
Операційний дохід	ОД	2000+2120
Операційні витрати	ОВ	2050+2130+2150+2180
у тому числі: змінні витрати	ЗВ	$2050 \times ((2500+2505+2510) \div 2550) + 2180$
постійні витрати	ПВ	$2050 \times ((2515+2520) \div 2550) + 2130 + 2150$
Маржинальний дохід	МД	ОД – ЗВ
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	П	2190 (2195)

де ПР – поріг рентабельності, тис. грн;

ПВ – постійні витрати, тис. грн;

КМД – коефіцієнт маржинального доходу в операційному доході:

$$КМД = \frac{МД}{ОД}. \quad (1.2)$$

За економічним змістом поріг рентабельності – це вартісний показник, який відображає ту частину операційного доходу, що забезпечує повне покриття операційних витрат, тобто беззбитковість операційної діяльності, коли немає ні прибутку, ні збитку. У літературі зустрічаються й інші назви цього показника: точка беззбитковості, беззбитковий обсяг продажу, беззбиткова сума виручки та інші.

За формулами (1.1) і (1.2) виникає обмеження щодо можливості розрахунку порогу рентабельності. У випадку, коли величина змінних витрат перевищує величину операційного доходу ($ЗВ > ОД$), значення маржинального доходу є від'ємним ($МД < 0$). У такому разі за економічним змістом неможливо розрахувати частку (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході (КМД), а значить і поріг рентабельності (ПР) [50, с. 452].

Під час оцінювання динаміки порогу рентабельності мають на увазі, що чим менша його величина, тим більш фінансово стійким є підприємство. Проте за умови зростання операційного доходу в більшості випадків одночасно

зростають і операційні витрати, а значить і значення порогу рентабельності. Тому для підприємства важливо, щоб темп приросту операційного доходу перевищував темп приросту порогу рентабельності, завдяки чому відбуватиметься зниження частки порогу рентабельності в операційному доході. Це означатиме, що більша частка доходу працюватиме не на покриття витрат, а на одержання прибутку від операційної діяльності.

Показник запасу фінансової стійкості визначається за формулою:

$$ЗФС = \frac{ОД - ПР}{ОД}, \quad (1.3)$$

де ЗФС – запас фінансової стійкості, %;

ОД – операційний дохід, тис. грн;

ПР – поріг рентабельності, тис. грн.

За економічним змістом запас фінансової стійкості (міцності) – це відносний показник, який характеризує максимально допустимий відсоток зменшення фактичного операційного доходу до того рівня, поки операційна діяльність залишатиметься беззбитковою.

Відповідно до вищенаведеного обмеження, у випадку, коли $МД < 0$ і неможливо розрахувати поріг рентабельності, це унеможливить і розрахунок запасу фінансової стійкості за формулою (1.3).

Отже, під час обчислення порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості може виникати такі обмеження: перевищення величини змінних витрат над величиною операційного доходу унеможливить розрахунок зазначених показників [50, с. 453].

Чим вище значення запасу фінансової стійкості, тим більш фінансово стійким є підприємство з погляду забезпечення прибутковості операційної діяльності, оскільки менша ймовірність настання стану збитковості. Запас фінансової стійкості характеризує рівень захищеності операційної діяльності, який є у підприємства на момент проведення дослідження і яким можна скористатися на випадок форс-мажорних обставин. Водночас запас фінансової стійкості визначає рівень захищеності постачальників та кредиторів від

можливої несвоєчасної чи неповної несплати коштів за рахунками.

Розрахунок показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості підприємства проводиться у межах методики маржинального аналізу (CVP-аналізу), яка базується на дослідженні співвідношення між трьома групами економічних показників: «витрати – обсяг виробництва (реалізації) продукції – прибуток» [25, с. 459].

Загалом практична реалізація розглянутих методичних напрямів та системи показників оцінювання фінансової стійкості підприємства має бути спрямована на інформаційне забезпечення процедур управління фінансовою стійкістю, які здійснюються з метою забезпечення фінансової безпеки, стабільності функціонування та ефективного розвитку підприємства у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРІВ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

2.1. Аналіз фінансової стійкості підприємства за системою відносних показників, визначення типу фінансової стійкості

Комунальне підприємство «XXX» (скорочена назва – КП «XXX») є лікарняним закладом охорони здоров'я – комунальним унітарним некомерційним підприємством, що надає послуги вторинної та третинної медичної допомоги особам, які страждають психічними захворюваннями, неврологічними захворюваннями та їх наслідками, психологічними розладами та їх станами, дорослому (підлітковому) та дитячому населенню, в порядку та на умовах, встановлених чинним законодавством України та Статутом (додаток Г).

Засновник підприємства – Полтавська обласна рада. Власник підприємства – територіальні громади сіл, селищ і міст Полтавської області, в особі Полтавської обласної ради. Підприємство здійснює господарську некомерційну діяльність, спрямовану на досягнення соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку.

Юридична адреса КП «XXX»: Україна, 36013, м. Полтава, вул. Медична, буд. 1. Вид економічної діяльності – діяльність лікарняних закладів. Середня кількість працівників: 2020 р. – 1004 особи, 2021 р. – 915 осіб, 2022 р. – 712 осіб.

Фінансово-економічну характеристику КП «XXX» проведемо за напрямками: майновий стан (структура і динаміка майна та джерел формування капіталу), платоспроможність, фінансові результати діяльності.

Аналіз структури і динаміки майна та джерел формування капіталу за 2020-2022 рр. проведений у табл. 3.1 і 3.2 (додаток 3) за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Д.1, Е.1, Ж.1).

Результати горизонтального і вертикального аналізу майна (табл. 3.1) свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані КП «ХХХ» за інформацією активу балансу. Так, у 2022 р. порівняно з 2020 р. вартість майна збільшилася на 115262 тис. грн, або 92,9 %, що свідчить про нарощування майнового потенціалу підприємства. При цьому необоротні та оборотні активи зросли відповідно на 66396 тис. грн (67,2 %) та 48866 тис. грн (у 2,9 раза). Результатом такої динаміки стало зниження частки необоротних активів у майні з 79,6 % у 2020 р. до 60,0 % у 2022 р. та, відповідно, підвищення частки оборотних активів – із 20,4 до 31,0 %.

Необоротні активи представлені насамперед основними засобами, вартість яких збільшилася на 52625 тис. грн, або 54,2 %, але при цьому їх частка в майні знизилася з 78,2 до 62,5 %, що свідчить про погіршення матеріальних умов для розширення основної діяльності комунального підприємства. У складі необоротних активів збільшилися незавершені капітальні інвестиції (на 13771 тис. грн, або у 8,8 раза), а довгострокові біологічні активи не змінилися (25 тис. грн).

Серед оборотних активів спостерігається збільшення більшості видів: виробничих запасів – на 17366 тис. грн (у 2,6 раза), поточних біологічних активів – на 1599 тис. грн (у 2,1 раза), поточної дебіторської заборгованості – на 37 тис. грн (9,3 %), грошей та їх еквівалентів – на 29899 тис. грн (у 3,3 раза). Слід зазначити, що частка поточної дебіторської заборгованості у майні залишається низькою, що свідчить про ефективність розрахункових відносин. Частка грошей та їх еквівалентів у майні підвищилася з 10,3 % у 2020 р. до 17,8 % у 2022 р., що є позитивною передумовою для оцінювання платоспроможності підприємства.

За результатами аналізу складу, структури та динаміки пасивів (джерел формування капіталу) (табл. 3.2) можна сформулювати такі висновки. У 2022 р. порівняно з 2020 р. власний капітал зріс на 76329 тис. грн (66,8 %), а зобов'язання і забезпечення – на 38933 тис. грн (у 5 разів) (рис. 2.1). Така динаміка складових пасиву балансу зумовила зниження частки власного

капіталу в джерелах формування капіталу з 92,1 до 79,6 % та, відповідно, підвищення частки позикового капіталу з 7,9 до 20,4 % (на 12,5 в. п.).

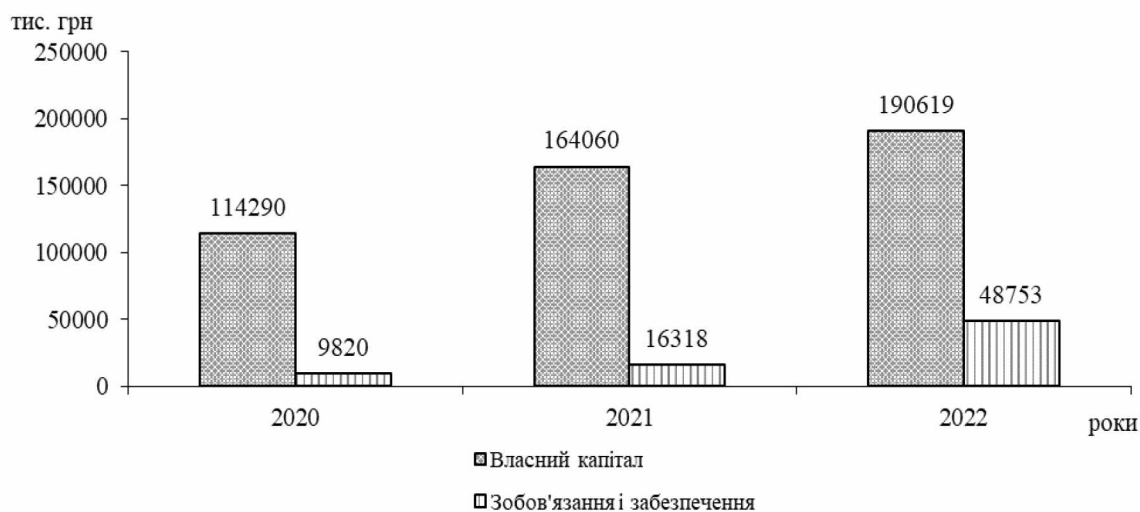

Рис. 2.1. Динаміка власного капіталу та зобов'язань і забезпечень
КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Збільшилася залежність підприємства від довгострокових зобов'язань і забезпечень (цільового фінансування) на 29005 тис. грн (у 4,9 раза) та від поточних зобов'язань і забезпечень на 9928 тис. грн (у 5,3 раза). Як наслідок, частка довгострокових зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу підвищилася з 6,1 до 15,3 %, а поточних зобов'язань і забезпечень – із 1,8 до 5,1 %. Хоча поточна кредиторська заборгованість зросла на 559 тис. грн (у 4,3 раза), але її частка в джерелах формування капіталу залишається низькою – 0,3 % на кінець 2022 р..

Важливим напрямом аналізу фінансового стану підприємства є вивчення його платіжних можливостей щодо своєчасного виконання поточних зобов'язань і забезпечень. Для оцінювання статичної платоспроможності підприємства використаємо систему відносних показників – коефіцієнтів ліквідності (табл. 3.3, додаток 3), розрахунок яких проведений за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Д.1, Е.1, Ж.1).

Станом на кінець 2020-2022 рр. фактичні значення коефіцієнтів абсолютної, швидкої та загальної ліквідності суттєво перевищували відповідні

нормативні значення, зокрема в 2020 р. оборотні активи в 11 разів були більшими за поточні зобов'язання, 2021 р. – у 5,3 раза, 2022 р. – у 6,1 раза. Отже, комунальне підприємство має високий рівень грошової, розрахункової та майнової платоспроможності, проте з негативною динамікою.

Формування, структура та динаміка фінансових результатів діяльності КП «XXX» за 2020-2022 рр. проаналізовані в табл. 3.4 (додаток 3) за інформацією форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки Д.2, Е.2, Ж.2).

Отже, в 2022 р. порівняно з 2020 р. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився у 3,8 раза, а інші операційні доходи зменшилися у 7 разів. Це пов'язано з методичними змінами у формуванні цих видів доходів. Те ж саме стосується операційних витрат, коли в 2022 р., на відміну від 2020-2021 рр., собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) є окремим видом, а не включена до складу інших операційних витрат.

У 2022 р. порівняно з 2020 р. валовий прибуток зменшився на 19,0 %, прибуток від операційної діяльності збільшився у 2,2 раза, а прибуток до оподаткування і чистий прибуток – у 2 рази. Величина чистого прибутку дорівнює величині прибутку до оподаткування, оскільки комунальне підприємство не є платником податку на прибуток. Найгіршим за показниками фінансових результатів був 2021 р., коли підприємство одержало збиток від операційної діяльності.

Нестійка динаміка показників валового прибутку, прибутку (збитку) від операційної діяльності та чистого прибутку за період 2020-2022 рр. наведена на рис. 2.2.

За інформацією табл. 3.4 (додаток 3) показник рентабельності витрат знизився з 9,9 % у 2020 р. до 1,1 % у 2021 р., а потім підвищився до 15,7 % у 2022 р. За період дослідження частка чистого прибутку у валовому прибутку коливалася від 1,8 % у 2021 р. до 70,7 % у 2022 р.

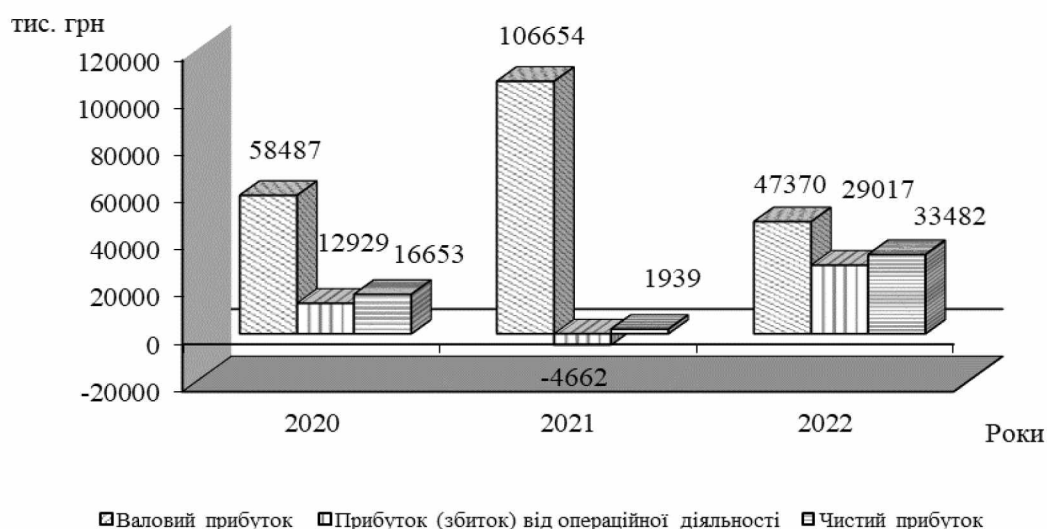

Рис. 2.2. Динаміка валового прибутку, прибутку (збитку) від операційної діяльності та чистого прибутку в КП «XXX» за 2020-2022 рр.

Таким чином, результати оцінювання фінансово-економічного стану КП «XXX» засвідчили, що впродовж 2020-2022 рр.:

- зміни у складі та структурі майна і джерел формування капіталу мали переважно негативний характер (зокрема, зниження частки основних засобів, власного капіталу);
- за усіма коефіцієнтами підприємство мало високий рівень платоспроможності;
- випереджальне зростання операційних доходів порівняно з операційними витратами забезпечило збільшення чистого прибутку в 2 рази.

Фінансово-економічні коефіцієнти, які використовуються для оцінювання фінансової стійкості суб'єктів господарювання, відображають різні співвідношення між абсолютними величинами активів і пасивів балансу. За методикою, наведеною в додатку Б щодо економічного змісту, порядку розрахунку за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та нормативних значень (оптимальної динаміки) відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємств, проведемо їх визначення для КП «XXX» у розрізі трьох груп:

- показники структури джерел формування капіталу (табл. 2.1);
- показники стану оборотних активів (табл. 2.2);
- показники стану основного капіталу (табл. 2.3).

Для розрахунків використана інформація форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за 2020-2022 рр. (додатки Д.1, Е.1, Ж.1).

Таблиця 2.1

Показники структури джерел формування капіталу в оцінюванні фінансової стійкості КП «XXX» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Показник	Нормативне значення (оптимальна динаміка)	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.
Коефіцієнт фінансової автономії	$\geq 0,5$	0,921	0,910	0,796	-0,125
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$< 0,5$	0,079	0,090	0,204	+0,125
Коефіцієнт фінансового ризику	< 1	0,086	0,099	0,256	+0,170
Коефіцієнт фінансової стабільності	≥ 1	11,638	10,053	3,910	-7,728
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зниження	0,062	0,068	0,161	+0,099
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень	Зниження	0,766	0,733	0,749	-0,017
Коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень	Підвищення	0,234	0,267	0,251	+0,017
Коефіцієнт страхування бізнесу	Підвищення	0	0	0	-
Коефіцієнт страхування власного капіталу	Підвищення	0	0	0	-

Результати розрахунків свідчать про високий рівень, але негативну динаміку фінансової стійкості підприємства за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2022 р. частка власного капіталу у валюті балансу становила 79,6 %, що на 12,5 в. п. менше порівняно з 2020 р. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу відповідно збільшився з 0,079 до 0,204, проте є значно нижчим за нормативне значення ($< 0,5$), що вказує на незначну залежність підприємства від кредиторів. За коефіцієнтом фінансового ризику в 2020 р. на 1 грн власного капіталу припадало 8,6 коп. позикового капіталу, 2021 р. – 9,9 коп., а в 2022 р. – 25,6 коп., а отже, існує невисокий ризик

вкладення капіталу в підприємство. Значення коефіцієнта фінансової стабільності показує, що в 2020 р. на 1 грн позикового капіталу припадало 11,64 грн власного капіталу, 2021 р. – 10,05 грн, а в 2022 р. – 3,91 грн.

Підвищення коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів із 0,062 до 0,161 вказує на збільшення залежності підприємства від довгострокових зовнішніх джерел фінансування. Значення коефіцієнтів довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень характеризують структуру позикового капіталу: в 2022 р. 74,9 % припадало на довгострокові, а 25,1 % – на поточні зобов'язання і забезпечення, що практично не відрізняється від структури 2020-2021 рр. КП «XXX» не формує резервний капітал, тому значення коефіцієнтів страхування бізнесу та власного капіталу дорівнюють 0.

Динаміка основних показників структури джерел формування капіталу підприємства представлена на рис. 2.3.

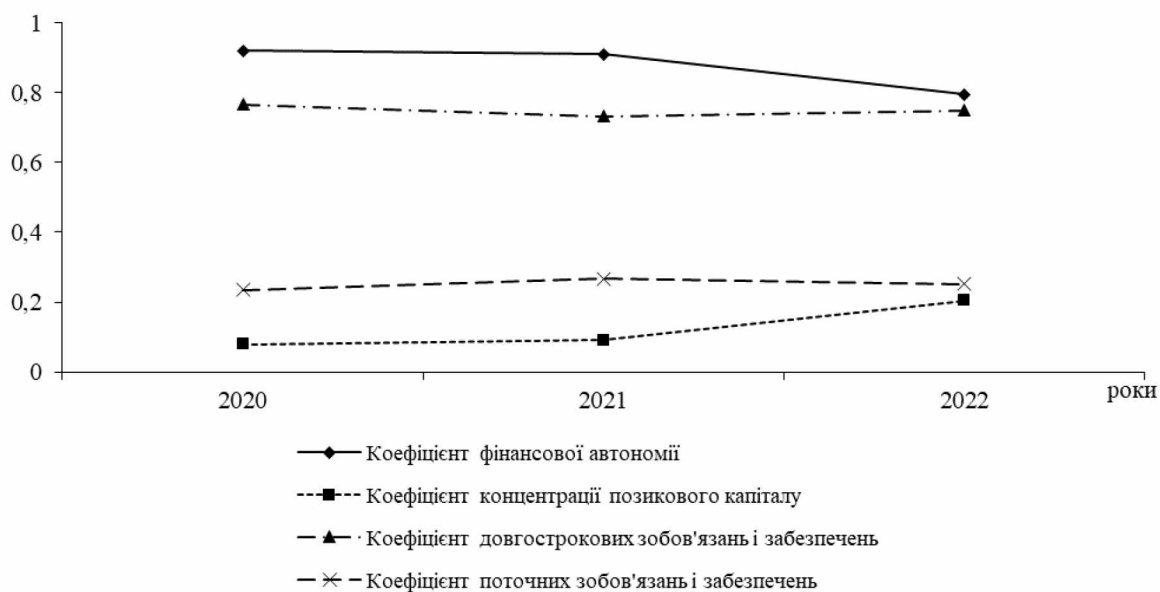

Рис. 2.3. Динаміка показників структури джерел формування капіталу в КП «XXX» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

За інформацією табл. 2.2 фактичні значення показників стану оборотних активів суттєво перевищують відповідні нормативні значення, тому з погляду забезпеченості власними оборотними коштами КП «XXX» є фінансово стійким підприємством, проте з негативною динамікою (крім коефіцієнта маневреності

власних оборотних коштів). Так, у 2022 р. 34,2 % оборотних активів формувалося за рахунок власних оборотних коштів, що на 26,9 в. п. менше порівняно з 2020 р.

Таблиця 2.2

**Показники стану оборотних активів в оцінюванні фінансової стійкості
КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)**

Показник	Нормативне значення (оптимальна динаміка)	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,1$	0,135	0,042	0,133	-0,002
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	$\geq 0,1$	0,611	0,297	0,342	-0,269
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	$\geq 0,5$	1,285	0,818	0,819	-0,466
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Підвищення	0,828	2,022	1,682	+0,854

Динаміка основних показників стану оборотних активів підприємства представлена на рис. 2.4.

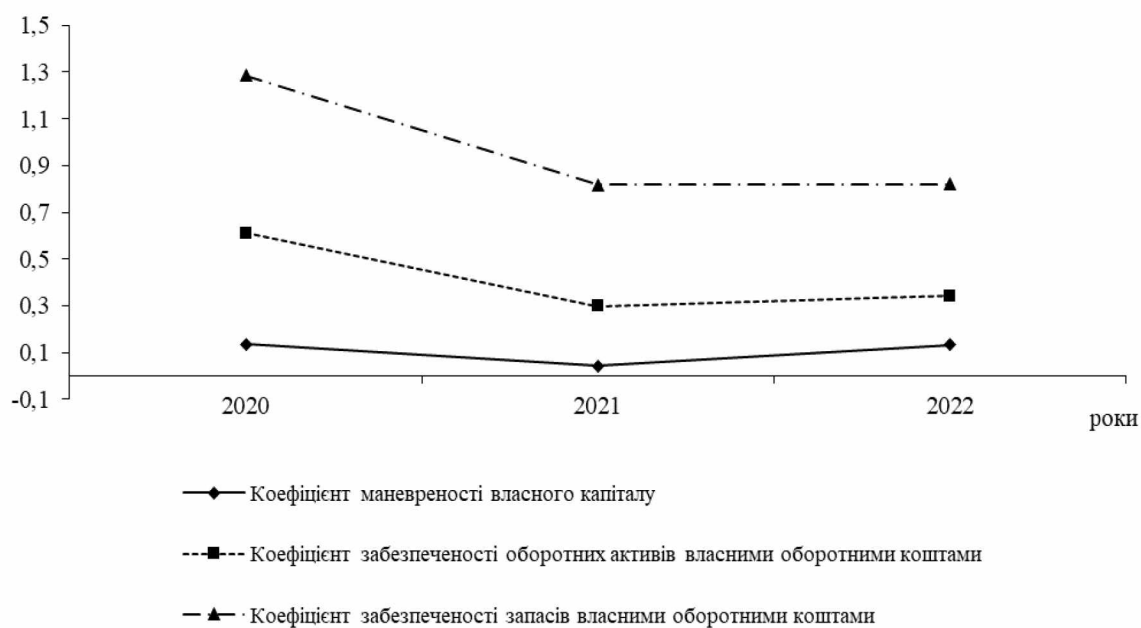

Рис. 2.4. Динаміка показників стану оборотних активів у КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Таблиця 2.3

Показники стану основного капіталу в оцінюванні фінансової стійкості**КП «XXX» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)**

Показник	Оптимальна динаміка	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Підвищення	0,879	0,864	0,755	-0,124
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	Підвищення	0,782	0,817	0,625	-0,157
Коефіцієнт нагромадження амортизації	Зниження	0,318	0,240	0,273	-0,045
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Підвищення	0,256	0,148	0,449	+0,193

За період дослідження коефіцієнт майна виробничого призначення знизився з 0,879 у 2020 р. до 0,755 у 2022 р., що демонструє певну негативну динаміку у забезпеченості підприємства майновими ресурсами. Також знизилося значення коефіцієнта реальної вартості основних засобів з 0,782 до 0,625. Водночас зниження коефіцієнта нагромадження амортизації з 0,318 до 0,273 свідчить про деяке поліпшення функціонального стану основних засобів, що пояснюється значними обсягами введенням їх в експлуатацію в 2021-2022 рр. За динамікою коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів підприємство підвищило рівень забезпеченості необоротних активів оборотними коштами. Якщо в 2020 р. на 1 грн необоротних активів припадало 0,26 грн оборотних, то в 2022 р. – 0,45 грн.

Динаміка показників стану основного капіталу підприємства представлена на рис. 2.5.

Важливе значення у фінансово-економічних розрахунках, у тому числі в аналізі фінансової стійкості суб'єктів господарювання, має визначення впливу факторів на рівень і динаміку результативних показників. Далі розглянемо практичну реалізацію запропонованої нами методики факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії та коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами [51, с. 420-421].

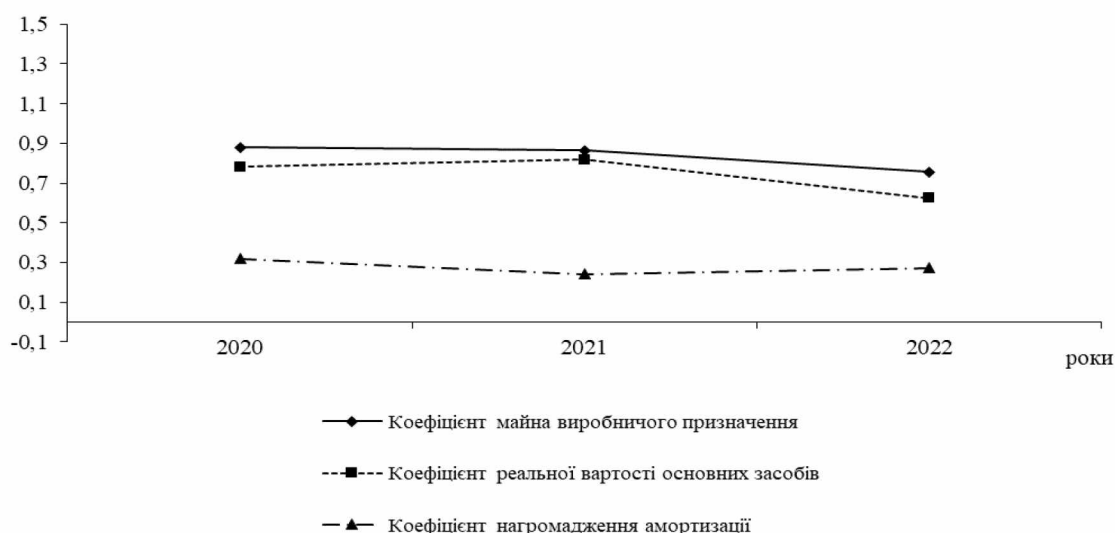

Рис. 2.5. Динаміка показників стану основного капіталу в КП «XXX» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

1. Факторний аналіз коефіцієнта фінансової автономії.

Модель факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії:

$$K\Phi A = \frac{BK}{BK + ПК}, \quad (2.1)$$

де КФА – коефіцієнт фінансової автономії;

БК – власний капітал (розділ I пасиву балансу, рядок 1495);

ПК – позиковий капітал (розділи II, III, IV пасиву балансу, рядки 1595, 1695, 1700).

Отже, на зміну коефіцієнта фінансової автономії впливають два фактори: власний капітал і позиковий капітал. Із використанням способу ланцюгових підстановок за інформацією табл. 2.4 визначимо вплив факторів на зміну коефіцієнта фінансової автономії.

За даними табл. 2.4 розраховується умовне значення коефіцієнта фінансової автономії ($K\Phi A_{ум}$):

$$K\Phi A_{ум} = \frac{BK_1}{BK_1 + ПК_0}, \quad (2.2)$$

де BK_1 – власний капітал звітного року;

$ПК_0$ – позиковий капітал базового року.

Таблиця 2.4

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії у КП «ХХХ» за 2021-2022 рр. (станом на кінець року)

Показник	Умовне позначення	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Власний капітал, тис. грн	ВК	164060	190619	+26559	+16,2
Позиковий капітал, тис. грн	ПК	16318	48753	+32435	у 3,0 р. б.
Коефіцієнт фінансової автономії	КФА	0,910	0,796	-0,114	-12,5

$$КФА_{ум} = \frac{190619}{190619 + 16318} = 0,921.$$

Загальна зміна (+,-) коефіцієнта фінансової автономії у 2022 р. порівняно з 2021 р.:

$$\Delta КФА = КФА_1 - КФА_0; \quad (2.3)$$

$$\Delta КФА = 0,796 - 0,910 = -0,114,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) власного капіталу:

$$\Delta КФА_{ВК} = КФА_{ум} - КФА_0; \quad (2.4)$$

$$\Delta КФА_{ВК} = 0,921 - 0,910 = +0,011;$$

2) позикового капіталу:

$$\Delta КФА_{ПК} = КФА_1 - КФА_{ум}; \quad (2.5)$$

$$\Delta КФА_{ПК} = 0,796 - 0,921 = -0,125.$$

Результати факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії при порівнянні 2021 р. із 2020 р. та 2022 р. із 2021 р. зведені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Результати факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії у КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Показник	2021 р. порівняно з 2020 р.	2022 р. порівняно з 2021 р.
Загальна зміна (+,-) коефіцієнта фінансової автономії	-0,011	-0,114
у тому числі за рахунок факторів:		
власного капіталу	+0,023	+0,011
позикового капіталу	-0,034	-0,125

Отже, зниження коефіцієнта фінансової автономії з 0,921 у 2020 р. до 0,910 у 2021 р., тобто на 0,011 (1,2 %), відбулось під впливом таких факторів. За рахунок збільшення власного капіталу на 49770 тис. грн (43,5 %) коефіцієнт фінансової автономії зріс на 0,023. Водночас унаслідок збільшення позикового капіталу на 6498 тис. грн, що становить 66,2 %, коефіцієнт фінансової автономії знизився на 0,034.

Таким чином, загальне незначне зниження коефіцієнта фінансової автономії пояснюється випереджальним зростанням позикового капіталу (на 66,2 %) порівняно зі зростанням власного капіталу (на 43,5 %).

Такі ж тенденції щодо динаміки факторів були в 2022 р. порівняно 2021 р., коли коефіцієнт фінансової автономії знизився на 0,114 (12,5 %) унаслідок значного перевищення темпу приросту позикового капіталу (3 рази) над темпом приросту власного капіталу (16,2 %) (табл. 2.4).

2. Факторний аналіз коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами.

Модель факторного аналізу коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами:

$$K3OA = \frac{BK - HA}{OA}, \quad (2.6)$$

де КЗОА – коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами;

БК – власний капітал (розділ I пасиву балансу, рядок 1495);

НА – необоротні активи (розділ I активу балансу, рядок 1095);

ОА – оборотні активи (розділ II активу балансу, рядок 1195).

У чисельнику формули (2.6) різниця власного капіталу і необоротних активів є величиною власних оборотних коштів. Отже, на зміну коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами впливають три фактори: власний капітал, необоротні активи й оборотні активи. Із використанням способу ланцюгових підстановок за інформацією табл. 2.6

визначимо вплив факторів на зміну коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами.

Таблиця 2.6

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами у КП «XXX» за 2021-2022 рр. (станом на кінець року)

Показник	Умовне позначення	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Власний капітал, тис. грн	ВК	164060	190619	+26559	+16,2
Необоротні активи, тис. грн	НА	157176	165247	+8071	+5,1
Оборотні активи, тис. грн	ОА	23202	74125	+50923	у 3,2 р. б.
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	КЗОА	0,297	0,342	+0,045	+15,2

За даними табл. 2.6 розраховуються умовні значення коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами ($KЗОА_{ум1}$ і $KЗОА_{ум2}$):

$$KЗОА_{ум1} = \frac{BK_1 - HA_0}{OA_0}, \quad (2.7)$$

де BK_1 – власний капітал звітного року;

HA_0 – необоротні активи базового року;

OA_0 – оборотні активи базового року.

$$KЗОА_{ум1} = \frac{190619 - 157176}{23202} = 1,441.$$

$$KЗОА_{ум2} = \frac{BK_1 - HA_1}{OA_0}, \quad (2.8)$$

де BK_1 – власний капітал звітного року;

HA_1 – необоротні активи звітного року;

OA_0 – оборотні активи базового року.

$$KЗОА_{ум2} = \frac{190619 - 165247}{23202} = 1,094.$$

Загальна зміна (+,-) коефіцієнта забезпеченості оборотних активів

власними оборотними коштами у 2022 р. порівняно з 2021 р.:

$$\Delta K3OA = K3OA_1 - K3OA_0; \quad (2.9)$$

$$\Delta K3OA = 0,342 - 0,297 = +0,045,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) власного капіталу:

$$\Delta K3OA_{BK} = K3OA_{yM1} - K3OA_0; \quad (2.10)$$

$$\Delta K3OA_{BK} = 1,441 - 0,297 = +1,144;$$

2) необоротних активів:

$$\Delta K3OA_{HA} = K3OA_{yM2} - K3OA_{yM1}; \quad (2.11)$$

$$\Delta K3OA_{HA} = 1,094 - 1,441 = -0,347;$$

3) оборотних активів:

$$\Delta K3OA_{OA} = K3OA_1 - K3OA_{yM2}; \quad (2.12)$$

$$\Delta K3OA_{OA} = 0,342 - 1,094 = -0,752.$$

Результати факторного аналізу коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами при порівнянні 2021 р. із 2020 р. та 2022 р. із 2021 р. зведені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Результати факторного аналізу коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами у КП «XXX» за 2020-2022 рр.
(станом на кінець року)**

Показник	2021 р. порівняно з 2020 р.	2022 р. порівняно з 2021 р.
Загальна зміна (+,-) коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	-0,314	+0,045
у тому числі за рахунок факторів:		
власного капіталу	+1,971	+1,144
необоротних активів	-2,309	-0,347
оборотних активів	+0,024	-0,752

Отже, зниження коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами з 0,611 у 2020 р. до 0,297 у 2021 р., тобто на 0,314 (51,4 %), пояснюється впливом таких факторів. Унаслідок збільшення

необоротних активів на 58325 тис. грн, або 59,0 %, коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами знизився на 2,309. Водночас за рахунок збільшення власного капіталу на 49770 тис. грн (43,5 %) та зменшення оборотних активів на 2057 тис. грн (8,1 %) коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами зріс відповідно на 1,971 і 0,024.

Таким чином, загальне зниження коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами пояснюється виключно збільшенням необоротних активів. Позитивний вплив на зміну результативного показника факторів збільшення власного капіталу та зменшення оборотних активів був меншим за негативний вплив фактора збільшення необоротних активів.

У 2022 р. порівняно з 2021 р. коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами підвищився з 0,297 до 0,342, тобто на 0,045, або 15,2 %. Це відбулося виключно за рахунок збільшення власного капіталу на 26559 тис. грн (16,2 %), завдяки чому коефіцієнт підвищився на 1,144. Разом із тим унаслідок збільшення необоротних активів на 8071 тис. грн (5,1 %) та оборотних активів на 50923 тис. грн (у 3,2 раза) коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами знизився відповідно на 0,347 і 0,752.

Отже, після проведених розрахунків можна стверджувати, що КП «XXX» має стійкий фінансовий стан та низький рівень фінансової залежності від кредиторів за переважною більшістю фінансово-економічних коефіцієнтів, хоча динаміка багатьох із них є негативною.

Методика оцінювання фінансової стійкості підприємств із використанням системи відносних показників має свої недоліки. Різна спрямованість коефіцієнтів, відмінність у рівнях критичних значень часто роблять неможливим чітко визначення на їх основі типу фінансової стійкості підприємства. Крім цього, отримання правильних висновків ускладнюється тим, що ті ж самі зміни значень фінансових коефіцієнтів можуть бути наслідками впливу різних факторів.

То ж за методикою, наведеною в додатку В, за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за 2020-2022 рр. (додатки Д.1, Е.1, Ж.1) проведемо розрахунки з визначення типу фінансової стійкості КП «ХХХ» (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Визначення типу фінансової стійкості КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року), тис. грн

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.
Власні оборотні кошти	15439	6884	25372	+9933
Довгострокові кредити банків	-	-	-	-
Короткострокові кредити банків	-	-	-	-
Запаси	12017	8420	30982	+18965
Наявність власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	15439	6884	25372	+9933
Загальна величина джерел формування запасів	15439	6884	25372	+9933
Надлишок (+), нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів	+3422	-1536	-5610	-9032
Надлишок (+), нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	+3422	-1536	-5610	-9032
Надлишок (+), нестача (-) загальної величини джерел формування запасів	+3422	-1536	-5610	-9032
Тип фінансової стійкості	Абсолютна фінансова стійкість	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	×
Коефіцієнт забезпеченості запасів відповідними джерелами формування	1,285	0,818	0,819	×
Надлишок (+), нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн запасів, грн	+0,28	-0,18	-0,18	×

Показники табл. 2.8 свідчать, що в 2022 р. порівняно з 2020 р. величина власних оборотних коштів збільшилася на 9933 тис. грн, а вартість запасів – на 18965 тис. грн. У 2020-2022 рр. підприємство не залучало довгострокові та короткострокові кредити банків.

У 2020 р. надлишок власних оборотних коштів для формування запасів

становив 3422 тис. грн, що свідчить про стан абсолютної фінансової стійкості підприємства за критерієм забезпеченості запасів джерелами формування.

Натомість у 2021-2022 рр. мала місце нестача загальної величини джерел формування запасів у сумі 1536 і 5610 тис. грн, що вказує на ознаки кризового фінансового стану. Значення коефіцієнта забезпеченості запасів загальною величиною джерел формування (0,818) і нестачі загальної величини джерел формування на 1 грн запасів (-0,18 грн) у 2021-2022 рр. не змінилися. Загалом повернення до абсолютного типу фінансової стійкості підприємства передбачає контроль за синхронністю динаміки, з одного боку, запасів, а з іншого – власних оборотних коштів.

2.2. Розрахунок і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості

Оцінювання фінансової стійкості суб'єкта господарювання передбачає розрахунок і аналіз факторів формування показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості, які характеризують стабільність функціонування підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності.

За методикою, наведеною в підрозділі 1.2 кваліфікаційної роботи, із використанням інформації форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки Д.2, Е.2, Ж.2) проведемо розрахунок та оцінювання динаміки показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості у КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (табл. 2.9).

Як свідчать результати розрахунків, у 2022 р. порівняно з 2020 р. відбулося збільшення операційного доходу підприємства на 60834 тис. грн (33,5 %) та операційних витрат на 44746 тис. грн (26,5 %). Підсумком такої динаміки стало зростання прибутку від операційної діяльності на 16088 тис. грн, або в 2,2 раза. У складі операційних витрат змінні витрати збільшилися на 44420 тис. грн (32,6 %), а постійні витрати – на 326 тис. грн

(1,0 %). У 2021 р. операційна діяльність підприємства була збитковою.

Таблиця 2.9

**Показники порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості
у КП «XXX» за 2020-2022 рр.**

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.	
				абсолютне	відносне, %
Операційний дохід, тис. грн	181498	173422	242332	+60834	+33,5
Операційні витрати, тис. грн	168569	178084	213315	+44746	+26,5
у тому числі:					
а) змінні витрати	136142	144978	180562	+44420	+32,6
б) постійні витрати	32427	33106	32753	+326	+1,0
Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн	12929	-4662	29017	+16088	у 2,2 р. б.
Маржинальний дохід, тис. грн	45356	28444	61770	+16414	+36,2
Частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході	0,250	0,164	0,255	+0,005	+2,0
Поріг рентабельності, тис. грн	129708	201866	128443	-1265	-1,0
Частка порогу рентабельності в операційному доході, %	71,5	116,4	53,0	-18,5	×
Зона фінансової стійкості, тис. грн	51790	-28444	113889	+62099	у 2,2 р. б.
Запас фінансової стійкості, %	28,5	-16,4	47,0	+18,5	×

Позитивним є зменшення показника порогу рентабельності на 1265 тис. грн (1,0 %) та зниження його частки в операційному доході з 71,5 % у 2020 р. до 53,0 % у 2022 р. Отже, в 2020 р. для покриття операційних витрат використовувалася сума доходу, що становила 71,5 % від фактичного операційного доходу підприємства, а в 2022 р. – 53,0 %. У 2021 р. поріг рентабельності перевищив операційний дохід на 16,4 %, а значення запасу фінансової стійкості є від’ємним через збиткову операційну діяльність.

Якщо брати 2020 і 2022 рр., то запас фінансової стійкості підвищився з 28,5 % у 2020 р. до 47,0 % у 2022 р. Рівень цього показника є доволі високим і свідчить про стабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності.

Динаміка показників операційного доходу, операційних витрат та порогу рентабельності у КП «XXX» наведена на рис. 2.6.

Наступні дослідження мають бути спрямовані на з’ясування характеру

впливу факторів на зміну порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.

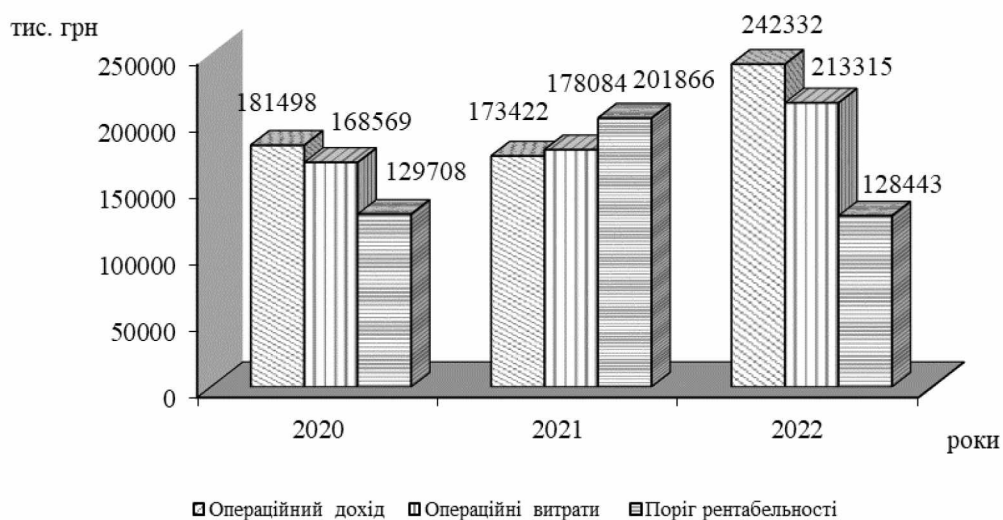

Рис. 2.6. Динаміка показників операційного доходу, операційних витрат та порогу рентабельності у КП «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Модель факторного аналізу показника порогу рентабельності:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД} = \frac{ПВ}{\frac{МД}{ОД}} = \frac{ПВ \times ОД}{МД} = \frac{ОД \times ПВ}{ОД - ЗВ}, \quad (2.13)$$

де ПР – поріг рентабельності;

ПВ – постійні витрати;

КМД – частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході;

МД – маржинальний дохід;

ОД – операційний дохід;

ЗВ – змінні витрати.

Отже, на зміну показника порогу рентабельності впливають три фактори: операційний дохід; постійні витрати; змінні витрати.

Скориставшись способом ланцюгових підстановок, визначимо умовні значення показника порогу рентабельності, тис. грн:

1. Показник умовний 1:

$$PP_{ум1} = \frac{ОД_1 \times ПВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0}, \quad (2.14)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід 2022 р., тис. грн;

$ПВ_0$ – постійні витрати 2021 р., тис. грн;

$ЗВ_0$ – змінні витрати 2021 р., тис. грн.

$$PP_{ум1} = \frac{242332 \times 33106}{242332 - 144978} = 82407.$$

2. Показник умовний 2:

$$PP_{ум2} = \frac{ОД_1 \times ПВ_1}{ОД_1 - ЗВ_0}, \quad (2.15)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід 2022 р., тис. грн;

$ПВ_1$ – постійні витрати 2022 р., тис. грн;

$ЗВ_0$ – змінні витрати 2021 р., тис. грн.

$$PP_{ум2} = \frac{242332 \times 32753}{242332 - 144978} = 81528.$$

За формулами (2.14) і (2.15) виникає обмеження щодо можливості проведення факторного аналізу порогу рентабельності. У випадку, коли величина змінних витрат базового року перевищує величину операційного доходу звітного року ($ЗВ_0 > ОД_1$), значення знаменника є від'ємним ($ОД_1 - ЗВ_0 < 0$), що унеможливить за змістом розрахунок умовних показників, а значить і факторний аналіз порогу рентабельності [50, с. 452].

Загальна зміна (+;-) показника порогу рентабельності у 2022 р. порівняно з 2021 р., тис. грн:

$$\Delta PP = PP_1 - PP_0, \quad (2.16)$$

$$\Delta PP = 128443 - 201866 = -73423,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta PP_{ОД} = PP_{ум1} - PP_0; \quad (2.17)$$

$$\Delta PP_{ОД} = 82407 - 201866 = -119459;$$

2) постійних витрат:

$$\Delta PP_{PB} = PP_{ym2} - PP_{ym1}; \quad (2.18)$$

$$\Delta PP_{PB} = 81528 - 82407 = -879;$$

3) змінних витрат:

$$\Delta PP_{ЗВ} = PP_1 - PP_{ym2}; \quad (2.19)$$

$$\Delta PP_{ЗВ} = 128443 - 81528 = +46915.$$

Результати факторного аналізу показника порогу рентабельності при порівнянні 2021 р. із 2020 р. та 2022 р. із 2021 р. зведені в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Результати факторного аналізу показника порогу рентабельності у

КП «ХХХ» за 2020-2022 рр., тис. грн

Показник	2021 р. порівняно з 2020 р.	2022 р. порівняно з 2021 р.
Загальна зміна (+,-) порогу рентабельності	+72158	-73423
у тому числі за рахунок факторів:		
операційного доходу	+21138	-119459
постійних витрат	+3159	-879
змінних витрат	+47861	+46915

Отже, збільшення порогу рентабельності у КП «ХХХ» в 2021 р. порівняно з 2020 р. на 72158 тис. грн відбулося під впливом усіх трьох факторів. Унаслідок зменшення операційного доходу, збільшення постійних і змінних витрат поріг рентабельності збільшився відповідно на 21138, 3159 і 47861 тис. грн. При цьому частка впливу цих факторів на загальне зростання порогу рентабельності становила відповідно 29,3, 4,4 і 66,3 %. Таким чином, головним фактором збільшення порогу рентабельності стало зростання змінних витрат.

Протилежна ситуація була в 2022 р. порівняно з 2021 р., коли поріг рентабельності зменшився на 73423 тис. грн, у тому числі за рахунок збільшення операційного доходу та зменшення постійних витрат – відповідно на 119459 і 879 тис. грн. Лише зростання змінних витрат зумовило збільшення порогу рентабельності на 46915 тис. грн. Отже, головним фактором зміни порогу рентабельності став операційний дохід.

Модель факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості:

$$\begin{aligned} 3\Phi C &= \frac{ОД - ПР}{ОД} \times 100 = \frac{ОД - \frac{ОД \times ПВ}{ОД - 3В}}{ОД} \times 100 = \left(1 - \frac{ПВ}{ОД - 3В} \right) \times 100 = \\ &= \frac{ОД - ПВ - 3В}{ОД - 3В} \times 100, \end{aligned} \quad (2.20)$$

де 3ΦC – запас фінансової стійкості;

ОД – операційний дохід;

ПР – поріг рентабельності;

ПВ – постійні витрати;

3В – змінні витрати.

Отже, на зміну показника запасу фінансової стійкості впливають ті ж три фактори, що й на зміну порогу рентабельності: операційний дохід; постійні витрати; змінні витрати.

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначаємо умовні значення показника запасу фінансової стійкості, %:

1. Показник умовний 1:

$$3\Phi C_{ум1} = \frac{ОД_1 - ПВ_0 - 3В_0}{ОД_1 - 3В_0}, \quad (2.21)$$

де ОД₁ – операційний дохід 2022 р., тис. грн;

ПВ₀ – постійні витрати 2021 р., тис. грн;

3В₀ – змінні витрати 2021 р., тис. грн.

$$3\Phi C_{ум1} = \frac{242332 - 33106 - 144978}{242332 - 144978} \times 100 = 66,0.$$

2. Показник умовний 2:

$$3\Phi C_{ум2} = \frac{ОД_1 - ПВ_1 - 3В_0}{ОД_1 - 3В_0}, \quad (2.22)$$

де ОД₁ – операційний дохід 2022 р., тис. грн;

ПВ₁ – постійні витрати 2022 р., тис. грн;

3В₀ – змінні витрати 2021 р., тис. грн.

$$3\Phi C_{ум2} = \frac{242332 - 32753 - 144978}{242332 - 144978} \times 100 = 66,4.$$

Таким чином, як і у випадку з факторним аналізом порогу рентабельності, коли значення знаменника формул (2.21) і (2.22) є від'ємним ($ОД_1 - ЗВ_0 < 0$), неможливо провести розрахунок умовних показників, а значить і факторний аналіз запасу фінансової стійкості.

Отже, під час факторного аналізу порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості може виникати таке обмеження: перевищення величини змінних витрат базового року над величиною операційного доходу звітного року унеможливить факторний аналіз показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості [50, с. 453].

Загальна зміна (+;-) показника запасу фінансової стійкості у 2022 р. порівняно з 2021 р., відсоткових пунктів:

$$\Delta ЗФС = ЗФС_1 - ЗФС_0, \quad (2.23)$$

$$\Delta ЗФС = 47,0 - (-16,4) = +63,4,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta ЗФС_{ОД} = ЗФС_{ум1} - ЗФС_0; \quad (2.24)$$

$$\Delta ЗФС_{ОД} = 66,0 - (-16,4) = +82,4;$$

2) постійних витрат:

$$\Delta ЗФС_{ПВ} = ЗФС_{ум2} - ЗФС_{ум1}; \quad (2.25)$$

$$\Delta ЗФС_{ПВ} = 66,4 - 66,0 = +0,4;$$

3) змінних витрат:

$$\Delta ЗФС_{ЗВ} = ЗФС_1 - ЗФС_{ум2}; \quad (2.26)$$

$$\Delta ЗФС_{ЗВ} = 47,0 - 66,4 = -19,4.$$

Результати факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості при порівнянні 2021 р. із 2020 р. та 2022 р. із 2021 р. зведені в табл. 2.11.

Отже, зниження запасу фінансової стійкості у комунальному підприємстві в 2021 р. порівняно з 2020 р. на 44,9 в. п. відбулося під впливом усіх трьох факторів. Унаслідок зменшення операційного доходу, збільшення

Таблиця 2.11

**Результати факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості у
КП «XXX» за 2020-2022 рр., в. п.**

Показник	2021 р. порівняно з 2020 р.	2022 р. порівняно з 2021 р.
Загальна зміна (+,-) запасу фінансової стійкості	-44,9	+63,4
у тому числі за рахунок факторів:		
операційного доходу	-15,5	+82,4
постійних витрат	-1,8	+0,4
змінних витрат	-27,6	-19,4

постійних і змінних витрат запас фінансової стійкості знизився відповідно на 15,5, 1,8 і 27,6 в. п. При цьому частка впливу цих факторів на загальне зниження запасу фінансової стійкості становила відповідно 34,5, 4,0 і 61,5 %. Таким чином, головним фактором зниження запасу фінансової стійкості, як і збільшення порогу рентабельності, стало зростання змінних витрат.

Протилежна ситуація була в 2022 р. порівняно з 2021 р., коли запас фінансової стійкості підвищився на 63,4 в. п., у тому числі за рахунок збільшення операційного доходу та зменшення постійних витрат – відповідно на 82,4 і 0,4 в. п. Лише зростання змінних витрат зумовило зниження запасу фінансової стійкості на 19,4 в. п. Отже, головним фактором зміни запасу фінансової стійкості став операційний дохід.

Результати факторного аналізу показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості використовуються під час обґрунтування шляхів забезпечення стабільності функціонування суб'єктів господарювання у ринковому економічному середовищі.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Моделювання стратегії управління фінансовою стійкістю

Проблеми фінансового оздоровлення й ефективного управління фінансовою стійкістю є актуальними будь-яким підприємством і потребують оперативного розв'язання. Успішність вирішення зазначених проблем значною мірою залежить від того, як підприємство вміє ефективно пристосовувати свою діяльність до зміни зовнішнього економічного середовища, а також вчасно протидіяти його негативному впливу або використовувати надані ним додаткові можливості.

У загальному вигляді стратегічне антикризове управління фінансовою стійкістю – це діяльність, яка полягає у виборі дій для досягнення довгострокових цілей у постійно змінних умовах, тобто сфера діяльності управлінського персоналу підприємства, яка полягає у забезпеченні стійкості фінансового стану в довгостроковій перспективі за рахунок насамперед високої частки власного капіталу в загальній сумі джерел фінансових ресурсів.

Зміцнення рівня фінансової стійкості підприємства залежить від повноти досягнення тактичних цілей, що можливе за умови досягнення оперативних цілей (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Відповідність тактичних та оперативних цілей стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства

Тактичні цілі	Відповідні оперативні цілі
А	Б
Підтримання платоспроможності підприємства	1. Зменшення суми поточних зовнішніх фінансових зобов'язань підприємства. 2. Зменшення суми поточних внутрішніх фінансових зобов'язань підприємства. 3. Збільшення величини грошових активів, які забезпечують покриття поточних зобов'язань.

А	Б
Забезпечення фінансової стійкості підприємства	1. Збільшення обсягу позитивного грошового потоку. 2. Зменшення обсягів споживання інвестиційних ресурсів підприємства в поточному періоді.
Зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання	1. Збільшення темпів приросту обсягів діяльності. 2. Перегляд окремих напрямків фінансової стратегії підприємства.

Організація цільового стратегічного управління фінансовою стійкістю повинна бути спрямована на підвищення рівня стійкості фінансового стану Комунального підприємства «XXX», створення ефективного підґрунтя для системи заходів політики управління фінансами підприємства.

Фінансова стійкість суб'єкта господарювання формується під впливом багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів. Якщо зовнішні чинники, що впливають на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і майже не залежать від діяльності підприємства, то внутрішнім чинникам властивий високий ступінь керованості, а характер їх зміни безпосередньо залежить від організації роботи самого підприємства.

На нашу думку, прогнозування рівня фінансової стійкості суб'єкта господарювання варто проводити у контексті пошуку можливостей і загроз фінансової діяльності, а також оцінювання ймовірності їхнього впливу на підприємство. Реалізація таких завдань передбачає застосування методики SWOT-аналізу. Його назва утворилася як аббревіатура чотирьох англійських слів: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats – SWOT. У перекладі це означає «сильні та слабкі сторони, можливості та загрози».

Для того, щоб провести SWOT-аналіз, необхідно правильно визначити внутрішні (сильні та слабкі сторони підприємства) і зовнішні (можливості та загрози) фактори, оцінити їх важливість та порівняти.

Під час вибору факторів потрібно уважно стежити за тим, щоб вони не дублювалися, правильно стосувалися того чи іншого розділу, були суттєвими і мали реальне відношення до підприємства. Необхідно також уникати помилок під час визначення того, що є можливістю, а що – загрозою, оскільки для різних

підприємств однакові фактори можуть мати протилежний вплив. Наприклад, інфляція у більшості випадків визначається як економічна загроза, але у деяких випадках підприємства (переважно невиробничої сфери) можуть перетворити цей фактор на сприятливу для себе можливість.

Після складання списку сильних і слабких сторін підприємства, а також загроз і можливостей встановлюють зв'язки між ними. Для цього формують матрицю (рис. 3.1), на полях якої позиціонують сильні та слабкі сторони, можливості та загрози.

	Можливості	Загрози
Сильні сторони	Поле СіМ	Поле СіЗ
Слабкі сторони	Поле СліМ	Поле СліЗ

Рис. 3.1. Матриця SWOT-аналізу

Ліворуч у матриці виділяють два блоки, в які вписують усі виявлені на першому етапі сильні та слабкі сторони підприємства; у верхній частині – блоки можливостей і загроз. На перетині блоків утворюються чотири поля.

У полі «Сила – Можливості» (СіМ) передбачається розширення сегменту ринку, нарощування обсягів діяльності. Поле «Слабкість – Можливості» (СліМ) орієнтує керівництво підприємства на покращання системи товаропостачання і налагоджування на цій основі внутрішніх механізмів генерування грошових коштів. Поле «Сила – Загрози» (СіЗ) націлює управлінські дії керівництва на подолання загроз, що можуть виникнути з боку зовнішнього середовища, шляхом використання внутрішніх переваг. Поле «Слабкість – Загрози» (СліЗ) задає необхідність таких управлінських дій, які б дозволили підприємству зміцнити свій потенціал і попередити загрози, що виникають у зовнішньому середовищі. До таких заходів відносять впровадження гнучкої системи ціноутворення на основі удосконалення маркетингової та фінансової діяльності.

Головною метою складання матриці SWOT-аналізу є визначення найбільш придатної стратегії для розвитку підприємства.

Виявлення можливостей і загроз для Комунального підприємства «XXX»

рекомендується здійснювати у трьох напрямках: ринок, послуги і діяльність з надання послуг на цільових ринках (ціноутворення, реклама послуг тощо). Джерелом виникнення можливостей і загроз можуть бути споживачі послуг, конкуренти, зміна факторів макросередовища (наприклад, законодавчої бази).

Здатність перетворити існуючі можливості на капітал і захиститися від загроз залежить від сильних і слабких сторін підприємства. SWOT-аналіз може стати підставою для відмови від планів надання нових видів послуг або нових напрямів діяльності. Якщо підприємство має відповідний досвід і надійний попит, тоді це може розцінюватися як перевага, що буде перетворена на капітал. Іноді слабкі сторони можуть бути перетворені на сильні, наприклад, зайві площі приміщень можуть розглядатися як слабкість, але якщо існують плани розширення надання послуг, то це може розглядатися і як сила.

Використовуючи метод SWOT-аналізу, визначимо сильні та слабкі сторони, можливості та загрози, що впливають на фінансово-економічний стан Комунального підприємства «Обласний заклад з надання психіатричної допомоги Полтавської обласної ради» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз факторів внутрішнього і зовнішнього середовища

КП «XXX»

Фактор середовища	Оцінка фактора			
	S (сила)	W (слаб- кість)	O (мож- ливість)	T (заг- роза)
А	1	2	3	4
Розширення асортименту послуг, що надаються			+	
Істотне зниження попиту в умовах військового стану				+
Вихід на новий сегмент ринку шляхом допомоги військовослужбовцям			+	
Висока кваліфікація персоналу	+			
Посилення монополізму на ринку медичних послуг				+
Покращення якості послуг, що надаються			+	
Інфляція				+
Можливість реалізації досягнень науки у сфері медицини			+	
Тенденція до зниження рівня фінансової стійкості		+		
Підвищення собівартості послуг, що надаються		+		
Наявність достатнього ресурсного забезпечення	+			

Продовж. табл. 3.2

А	1	2	3	4
Відсутність достатньої інформації про потреби споживачів		+		
Військовий стан у країні				+
Рациональна організаційна структура закладу	+			
Зниження рівня доходів населення				+

Наступним етапом SWOT-аналізу є побудова SWOT-матриці фінансової стабілізації діяльності Комунального підприємства «XXX», визначення можливих стратегій розвитку сильних сторін, подолання слабкостей, реалізації можливостей і пом'якшення загроз (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Матриця SWOT-аналізу фінансової стабілізації діяльності КП «XXX»

Внутрішнє середовище	Зовнішнє середовище	
	О Можливості	Т Загрози
S Сильні сторони	Поле СіМ Проведення комплексу заходів щодо впровадження сучасних технологій надання послуг та підвищення кваліфікації персоналу	Поле СіЗ Розширення асортименту послуг та впровадження гнучкої системи ціноутворення для задоволення попиту споживачів
W Слабкі сторони	Поле СліМ Збільшення обсягів надання послуг задля виходу на новий сегмент ринку та привернення уваги потенційних інвесторів	Поле СліЗ Збільшення зобов'язань і забезпечень призводить до підвищення частки позикового капіталу, що негативно впливає на фінансову стійкість підприємства

Таким чином, SWOT-аналіз дає змогу окреслити напрями забезпечення фінансової стійкості підприємства у майбутньому та обрати найсприятливішу для нього фінансову стратегію.

Після проведених досліджень, які засвідчили наявність проблем у забезпеченні фінансової стійкості Комунального підприємства «XXX», необхідно вжити систему заходів щодо поліпшення характеристик фінансового стану, зокрема:

- удосконалення процесу управління оборотним капіталом шляхом визначення доцільної його межі й обґрунтованої величини запасів, не

допускаючи надмірності витрат;

- обґрунтування залучення зовнішніх джерел фінансування та встановлення раціонального співвідношення між довгостроковими та поточними зобов'язаннями;

- постійний моніторинг вхідних і вихідних грошових потоків;

- удосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю та посилення контролю за станом кредиторської заборгованості підприємства.

Практична реалізація запропонованих заходів дасть можливість Комунальному підприємству «Обласний заклад з надання психіатричної допомоги Полтавської обласної ради» підтримувати високий рівень фінансової стійкості та платоспроможності.

3.2. Удосконалення структури активів і пасивів для підвищення фінансової стійкості підприємства

Наслідком незадовільної роботи з управління фінансами на багатьох вітчизняних підприємствах є невиконання важливих вимог щодо формування окремих позицій активу і пасиву балансу, організації руху грошових коштів. Хоча з формального погляду звітність підприємств складається переважно правильно (відповідно до методичних і нормативних вимог), її параметри залишаються незадовільними.

З метою дотримання фінансової рівноваги на підприємстві, забезпечення стабільної платоспроможності під час прийняття рішень стосовно джерел покриття потреби в капіталі слід дотримуватися правил фінансування, до яких належать:

- золоте правило фінансування;
- золоте правило балансу;
- правило вертикальної структури капіталу.

Перші два правила характеризують структуру капіталу та активів

підприємства, а третє стосується лише пасиву балансу. Всі правила базуються на розрахунку ряду показників, які характеризують співвідношення певних статей балансу.

Одним із способів перевірки рівня забезпечення фінансової рівноваги є визначення відповідності окремих позицій балансу вимогам золотого правила фінансування. Зміст його полягає в необхідності узгодження строків, на які мобілізуються фінансові ресурси, зі строками, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції. Золоте правило фінансування називають також золотим банківським правилом, або правилом узгодженості (конгруентності, паралельності) строків. За цим правилом фінансовий капітал повинен бути мобілізований на строк, не менший від того, на який даний капітал заморожується в необоротних та оборотних активах підприємства.

При використанні золотого правила фінансування слід керуватися двома умовами, які виражають його зміст:

$$\text{Довгострокові активи} / \text{Довгострокові пасиви} \leq 1;$$

$$\text{Короткострокові активи} / \text{Короткострокові пасиви} \geq 1.$$

Дотримання вимог золотого правила фінансування забезпечує підприємству стабільну ліквідність і платоспроможність. Водночас слід зазначити, що при його використанні виникає проблема зіставлення окремих статей активу і пасиву (окремих об'єктів інвестування та джерел фінансування), оскільки з балансу безпосередньо не видно, які саме активи профінансовано за рахунок тих чи інших пасивів. Також щодо доцільності дотримання вимог золотого правила фінансування існують й інші зауваження. Так, при дотриманні правила фінансова рівновага забезпечується, якщо:

- 1) інвестований капітал своєчасно (в передбачені строки) вивільняється у результаті господарської діяльності;
- 2) існує можливість пролонгації строків повернення капіталу;
- 3) платежі, строк оплати яких настав, можна здійснити за рахунок надходжень від операційної та інвестиційної діяльності.

Таким чином, на думку багатьох фінансистів, виникає парадокс. Золоте

правило фінансування справджується, якщо існує можливість пролонгації чи залучення нового фінансового капіталу при настанні строків погашення попередньої заборгованості. Якщо ж можлива пролонгація, тоді зовсім не обов'язкова паралельність строків, на які залучаються капітал та інвестиції. Однак, зазначена аргументація не враховує, що можливості пролонгації значною мірою залежать від кредитоспроможності підприємства, одним із важливих критеріїв якої є рівень дотримання вимог правил фінансування.

Інше слабке місце правила пов'язане з тим, що висновки про ліквідність підприємства будуються на аналізі статей балансу. Однак позиції балансу не дають повного уявлення про строки і величину всіх вхідних і вихідних грошових потоків, зокрема стосовно податкових платежів, виплати заробітної плати тощо. Отже, дотримання чи недотримання вимог золотого правила фінансування не завжди означатиме платоспроможність підприємства чи її відсутність у конкретний період. Разом із тим, у довгостроковому періоді чітко виражена невідповідність умовам правила свідчатиме про потенційну неплатоспроможність підприємства.

За інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Д.1, Е.1, Ж.1) проведемо розрахунок показників для перевірки дотримання умов золотого правила фінансування у КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Перевірка дотримання умов золотого правила фінансування у
КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)**

Показник	Роки		
	2020	2021	2022
Необоротні активи, тис. грн	98851	157176	165247
Оборотні активи, тис. грн	25259	23202	74125
Власний капітал, тис. грн	114290	164060	190619
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн	7526	11961	36531
Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн	2294	4357	12222
Умова 1 (необоротні активи / (власний капітал + довгострокові зобов'язання і забезпечення))	0,811	0,893	0,727
Умова 2 (оборотні активи / поточні зобов'язання і забезпечення)	11,011	5,325	6,065
Дотримання умов золотого правила фінансування	так	так	так

Отже, відповідно до інформації балансу вітчизняних підприємств для перевірки умови 1 необхідно необоротні активи поділити на суму власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень. У КП «XXX» це співвідношення у 2020 р. становило 0,811, 2021 р. – 0,893, 2022 р. – 0,727, тобто відповідало нормативному рівню (≤ 1). Для перевірки умови 2 визначалося відношення оборотних активів до поточних зобов'язань і забезпечень: 2020 р. – 11,011, 2021 р. – 5,325, 2022 р. – 6,065, що також відповідало нормативному рівню (≥ 1). Таким чином, обидві умови золотого правила фінансування на підприємстві у 2020-2022 р. виконувалися.

Золоте правило балансу можна розглядати як більш конкретизовану форму правила конгруентності строків. З метою досягнення паралельності строків мобілізації та використання фінансових ресурсів воно вимагає дотримання певних співвідношень між окремими статтями пасиву та активу. Для цього рекомендується керуватися такими двома умовами:

а) потребу в капіталі для фінансування необоротних активів слід покривати за рахунок власного капіталу і довгострокових позичок:

$$(\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові позички}) / \text{Необоротні активи} \geq 1;$$

б) довгострокові капіталовкладення повинні фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування необоротних активів, а й для довгострокових оборотних активів (наприклад, оборотні кошти, авансовані в стратегічні запаси сировини, неліквідні товари тощо):

$$\frac{(\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові позички})}{(\text{Довгострокові оборотні активи})} \geq 1.$$

Зрозуміло, що під час зовнішнього аналізу (наприклад, оцінки кредитоспроможності позичальника банком) перевірку рівня дотримання останньої умови здійснити практично неможливо, оскільки інформацією про довгострокові оборотні активи володіють лише фінансові та бухгалтерські служби підприємства.

Використання золотого правила балансу дає можливість уникнути

проблем з ліквідністю, якщо амортизація активів у результаті господарської діяльності збігається за обсягами і термінами з погашенням залученого капіталу і якщо грошових надходжень достатньо для забезпечення розрахунків у ході поточної операційної діяльності. У разі потреби в довгостроковому капіталі повинна також існувати можливість пролонгації строків погашення існуючих кредитів і залучення нового капіталу.

За інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Д.1, Е.1, Ж.1) проведемо розрахунок показників для перевірки дотримання умов золотого правила балансу в КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (табл. 3.5). До складу довгострокових оборотних активів віднесемо виробничі запаси та витрати майбутніх періодів.

Таблиця 3.5

**Перевірка дотримання умов золотого правила балансу в КП «ХХХ» за
2020-2022 рр. (станом на кінець року)**

Показник	Роки		
	2020	2021	2022
Необоротні активи, тис. грн	98851	157176	165247
Довгострокові оборотні активи, тис. грн	10654	6507	28004
Власний капітал, тис. грн	114290	164060	190619
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн	7526	11961	36531
Умова 1 ((власний капітал + довгострокові зобов'язання і забезпечення) / необоротні активи)	1,232	1,120	1,375
Умова 2 ((власний капітал + довгострокові зобов'язання і забезпечення) / довгострокові оборотні активи)	11,434	27,051	8,111
Дотримання умов золотого правила балансу	так	так	так

Отже, за інформацією балансу вітчизняних підприємств для перевірки умови 1 необхідно суму власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень поділити на необоротні активи. У КП «ХХХ» це співвідношення у 2020 р. становило 1,232, 2021 р. – 1,120, 2022 р. – 1,375, тобто відповідало нормативному рівню (≥ 1). Для перевірки умови 2 визначалося відношення суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень до довгострокових оборотних активів: 2020 р. – 11,434, 2021 р. – 27,051, 2022 р. –

8,111, що також відповідало нормативному рівню (≥ 1). Таким чином, обидві умови золотого правила балансу на підприємстві у 2020-2022 р. виконувалися.

Правило вертикальної структури капіталу пов'язане з аналізом складу та структури джерел формування капіталу і вимагає дотримання певного співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства.

На практиці здебільшого розраховують коефіцієнт заборгованості (фінансового ризику) та коефіцієнт незалежності (фінансової автономії). Перший характеризує залежність підприємства від позикового капіталу і визначається як відношення позикового капіталу (ПК) до власного капіталу (ВК). Прийнято вважати, що зростання рівня заборгованості свідчить про зростання фінансового ризику, тобто можливості втрати платоспроможності. І навпаки, при заданих напрямках інвестування ризик кредиторів тим менший, чим менша частка позикового капіталу в загальній сумі пасивів. Коефіцієнт незалежності (фінансової автономії) – це відношення власного капіталу (ВК) до загальної суми пасивів (П). Чим вище значення коефіцієнта незалежності, тим менш ризиковою є структура капіталу підприємства (менша залежність від кредиторів).

Щодо структури капіталу існують різні погляди. Окремі економісти вважають, що співвідношення власного і позикового капіталу підприємства має становити 1 : 1, тобто критичне значення коефіцієнта незалежності дорівнює 0,5. Згідно з іншими трактуваннями правила вертикальної структури капіталу для промислових підприємств частка власного капіталу повинна становити не менше 60 %, для торгівлі – 50 %. Існують також пропозиції, що співвідношення власного і позикового капіталу має становити 2 : 1.

При формуванні структури капіталу фінансисти як орієнтир можуть враховувати середньогалузеві значення коефіцієнтів заборгованості та незалежності підприємств відповідної галузі.

За інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Д.1, Е.1, Ж.1) проведемо розрахунок показників для перевірки дотримання умов правила вертикальної структури капіталу в КП «XXX» за 2020-2022 рр.

(табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Перевірка дотримання умов правила вертикальної структури капіталу в
КП «XXX» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)**

Показник	Роки		
	2020	2021	2022
Загальна сума пасивів, тис. грн	124110	180378	239372
Власний капітал, тис. грн	114290	164060	190619
Позиковий капітал, тис. грн	9820	16318	48753
Умова 1 (позиковий капітал / власний капітал)	0,086	0,099	0,256
Умова 2 (власний капітал / загальна сума пасивів)	0,921	0,910	0,796
Дотримання умов правила вертикальної структури капіталу	так	так	так

Отже, відповідно до інформації балансу для перевірки умови 1 необхідно позиковий капітал поділити на власний капітал. У КП «XXX» це співвідношення у 2020 р. становило 0,086, 2021 р. – 0,099, 2022 р. – 0,256, тобто відповідало нормативному рівню (≤ 1). Для перевірки умови 2 визначалося відношення власного капіталу до загальної суми пасивів: 2020 р. – 0,921, 2021 р. – 0,910, 2022 р. – 0,796, що також відповідало нормативному рівню ($\geq 0,5$). Таким чином, обидві умови правила вертикальної структури капіталу на підприємстві у 2020-2022 р. виконувалися. Водночас слід звернути увагу на суттєве зростання частки позикового капіталу в структурі пасивів балансу в 2022 р. порівняно з 2020-2021 рр.

Вимоги правил фінансування слід враховувати в ході складання поточних і довгострокових фінансових планів, і лише в цьому випадку параметри звітності відповідатимуть критеріям кредитоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства. Перевірка дотримання зазначених правил дозволяє дійти висновку про якість прийняття фінансових рішень менеджментом підприємства.

Для підтримання високого рівня фінансової стійкості КП «XXX» пропонуються такі заходи у сфері управління активами та пасивами:

- підвищення частки основних засобів у майні шляхом своєчасного

введення в експлуатацію будівель, обладнання та інших видів нерухомого і рухомого майна;

- використання вільних залишків грошових коштів у господарській діяльності, недопущення надлишкової ліквідності та грошової платоспроможності;

- здійснення контролю за співвідношенням темпів приросту власного капіталу (насамперед, нерозподіленого прибутку) та позикового капіталу (насамперед, цільового фінансування та доходів майбутніх періодів);

- збільшення власних оборотних коштів шляхом випереджального зростання власного капіталу порівняно з необоротними активами.

ВИСНОВКИ

Проведені у кваліфікаційній роботі дослідження з питань оцінки та шляхів підвищення фінансової стійкості підприємства дозволяють сформулювати такі висновки.

1. Фінансова стійкість як комплексна, багатофакторна категорія відображає стан майна, власного капіталу, фінансових ресурсів, рахунків підприємства; гарантує платоспроможність, кредитоспроможність, інвестиційну привабливість підприємства, ритмічність виробництва, незалежність від зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів; характеризує здатність підприємства функціонувати і розвиватися.

На підставі трактування сутності фінансової стійкості різними дослідниками, пропонуємо таке визначення: фінансова стійкість – це характеристика довгострокового оцінювання фінансового стану підприємства, що визначається насамперед співвідношенням власних і позикових джерел фінансових ресурсів, відображає здатність підприємства ефективно функціонувати та динамічно розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів, підтримувати достатній рівень платоспроможності та інвестиційної привабливості в умовах динамічного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

2. Алгоритм проведення аналізу фінансової стійкості підприємства включає таку послідовність:

- визначення мети та завдань аналізу, планування проведення аналізу та підбір джерел інформації;
- розрахунок за даними балансу системи відносних показників (фінансово-економічних коефіцієнтів), які характеризують фінансову стійкість підприємства з погляду структури і стану майна (активів) та джерел формування капіталу (пасивів);
- розрахунок за даними балансу системи абсолютних показників, які характеризують забезпеченість запасів джерелами формування і дозволяють визначити відповідний тип фінансової стійкості підприємства;

- розрахунок і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості;
- формулювання висновків та обґрунтування стратегії розвитку підприємства з урахуванням заходів забезпечення фінансової стійкості.

3. Комунальне підприємство «ХХХ» є лікарняним закладом охорони здоров'я – унітарним некомерційним підприємством, що надає послуги вторинної та третинної медичної допомоги особам, які страждають психічними захворюваннями, неврологічними захворюваннями та їх наслідками, психологічними розладами та їх станами. Результати фінансово-економічної характеристики підприємства засвідчили наявність різноспрямованих ознак і тенденцій за період 2020-2022 рр., зокрема:

- знизилася частка основних засобів у майні та власного капіталу в джерелах формування капіталу, водночас підвищилася частка грошей та їх еквівалентів у майні, а розрахунково-платіжні відносини є ефективними;
- за усіма коефіцієнтами ліквідності підприємство зберігає високий рівень платоспроможності, проте спостерігається негативна динаміка їх значень;
- має місце нестійка динаміка фінансових результатів діяльності: чистий прибуток у 2021 р. порівняно з 2020 р. зменшився у 8,6 раза, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. – збільшився у 17,3 раза.

4. Комунальне підприємство має стійкий фінансовий стан та низький рівень фінансової залежності від кредиторів за переважною більшістю фінансово-економічних коефіцієнтів, хоча динаміка багатьох із них є негативною. Зокрема, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2022 р. частка власного капіталу у валюті балансу становила 79,6 % проти 92,1 % у 2020 р. Таке зниження пояснюється випереджальним зростанням позикового капіталу (на 66,2 %) порівняно зі зростанням власного капіталу (на 43,5 %). Аналогічні тенденції щодо динаміки факторів були в 2022 р. порівняно 2021 р., коли коефіцієнт фінансової автономії знизився на 12,5 % унаслідок значного перевищення темпу приросту позикового капіталу (3 рази) над темпом приросту власного капіталу (16,2 %).

Фактичні значення показників стану оборотних активів суттєво перевищують нормативні значення, тому з погляду забезпеченості власними оборотними коштами підприємство є фінансово стійким, але також з негативною динамікою.

За результатами факторного аналізу коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами його зниження з 0,611 у 2020 р. до 0,297 у 2021 р., тобто на 0,314 (51,4 %), пояснюється виключно збільшенням необоротних активів на 59,0 %, унаслідок чого коефіцієнт знизився на 2,309. Водночас за рахунок збільшення власного капіталу на 43,5 % та зменшення оборотних активів на 8,1 % коефіцієнт зріс відповідно на 1,971 і 0,024. У 2022 р. порівняно з 2021 р. коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами підвищився з 0,297 до 0,342, тобто на 0,045, або 15,2 %. Це відбулося виключно за рахунок збільшення власного капіталу на 16,2 %, завдяки чому коефіцієнт підвищився на 1,144. Разом із тим унаслідок збільшення необоротних активів 5,1 % та оборотних активів у 3,2 рази коефіцієнт знизився відповідно на 0,347 і 0,752.

5. Розрахунки з визначення типу фінансової стійкості підприємства засвідчили, що в 2022 р. порівняно з 2020 р. величина власних оборотних коштів збільшилася на 9933 тис. грн, а вартість запасів – на 18965 тис. грн. При цьому підприємство не залучало довгострокові та короткострокові кредити банків. У 2020 р. надлишок власних оборотних коштів для формування запасів становив 3422 тис. грн, що вказувало на стан абсолютної фінансової стійкості підприємства за критерієм забезпеченості запасів джерелами формування. Натомість у 2021-2022 рр. мала місце нестача загальної величини джерел формування запасів у сумі 1536 і 5610 тис. грн, що є ознакою кризового типу фінансової стійкості.

Повернення до абсолютного типу фінансової стійкості підприємства передбачає випереджаюче зростання власних оборотних коштів (коли темп приросту власного капіталу перевищує темп приросту необоротних активів) порівняно зі зростанням запасів.

6. За результатами аналізу показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості у 2022 р. порівняно з 2020 р. за збільшення операційного доходу на 33,5 % операційні витрати зросли на 26,5 %, що забезпечило приріст прибутку від операційної діяльності в 2,2 раза. Позитивним є зниження частки порогу рентабельності в операційному доході з 71,5 % у 2020 р. до 53,0 % у 2022 р. Відповідно запас фінансової стійкості підвищився з 28,5 до 47,0 %. Рівень цього показника є доволі високим і свідчить про стабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності.

Натомість у 2021 р. поріг рентабельності перевищив операційний дохід на 16,4 %, а значення запасу фінансової стійкості є від'ємним через збиткову операційну діяльність.

У 2021 р. порівняно з 2020 р. головним фактором збільшення порогу рентабельності та зниження запасу фінансової стійкості стало зростання змінних витрат. Протилежна ситуація була в 2022 р. порівняно з 2021 р., коли поріг рентабельності зменшився, а запас фінансової стійкості підвищився завдяки насамперед збільшенню операційного доходу.

7. У 2020-2022 рр. на підприємстві витримувалися усі умови правил фінансування (золотого правила фінансування, золотого правила балансу, правила вертикальної структури капіталу). Для підтримання високого рівня фінансової стійкості КП «XXX» у довгостроковому періоді пропонується:

- здійснювати процедури SWOT-аналізу для обґрунтування стратегії управління фінансовою стійкістю;
- вдосконалити структуру активів і пасивів балансу шляхом підвищення частки основних засобів у майні, оптимізації залишків грошових коштів, випереджального зростання власного капіталу порівняно з позиковим капіталом та необоротними активами.